

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra biologie

**Analýza mezinárodní spolupráce při řešení globální
problematiky**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor:	Michal Zpěvák
Studijní program:	B1601 – Ekologie a ochrana prostředí
Studijní obor:	Aplikovaná ekologie pro veřejný sektor
Forma studia:	Prezenční
Vedoucí práce:	Mgr. Monika Morris, Ph.D.
Rok:	2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně s vyznačením všech použitých pramenů a spoluautorství. Souhlasím se zveřejněním bakalářské práce podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů. Byl/a jsem seznámen/a s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů.

V Olomouci dne ..... podpis .....

Poděkování

Rád bych tímto věnoval poděkování vedoucí mé bakalářské práce, paní Mgr. Monice Morris, Ph.D., za cenné rady a připomínky, ochotu a čas, který mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Bibliografická identifikace

Jméno a příjmení autora	Michal Zpěvák
Název práce	Analýza mezinárodní spolupráce při řešení globální problematiky
Typ práce	Bakalářská
Pracoviště	Katedra biologie
Vedoucí práce	Mgr. Monika Morris, Ph.D.
Rok obhajoby práce	2020

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá zpracováním přehledové studie zaměřené na vybrané oblasti globálních problémů. Věnuje se zjišťování podstatných informací ohledně globální problematiky jako je její definice, vznik a vývoj i členění dle různých kritérií. Práce se hlavně zabývá obecnými východisky řešení globální problematiky na mezinárodní úrovni a také jejich využívání na příkladech globálních problémů. Jako příklady pak byly vybrány globální problémy úzce spjaté s populačním růstem.

Klíčová slova	Globální problémy, globalizace, globalistika, udržitelný rozvoj, populace, zdraví, válka, migrace, lidská práva, řešení globálních problémů, mezinárodní organizace
Počet stran	61
Jazyk	Český

Bibliographical identification

Autor's first name and surname	Michal Zpěvák
Title	The Analysis of International Cooperation in Global Issues
Type of thesis	Bachelor
Department	Department of biology
Supervisor	Mgr. Monika Morris, Ph.D.
The year of presentation	2020

Annotation

This bachelor thesis deals with the elaboration of an overview study focused on selected areas of global problems. It focuses on finding important information about global issues such as its definition, origin and development as well as classification according to various criteria. This thesis deals mainly with general solutions to global issues at the international level and their use on examples of global problems. Global problems closely related to population growth were selected as examples.

Keywords	Global issues, globalization, global studies, sustainable development, population, health, war, migration, human rights, solving global problems, international organization
Number of pages	61
Language	Czech

OBSAH

ÚVOD	7
1. CÍLE.....	9
2. GLOBÁLNÍ PROBLÉMY A GLOBALISTIKA	10
2.1 Klasifikace globálních problémů	15
2.2 Historie vztahů mezi člověkem a přírodou	17
2.2.1 Paleolitická revoluce	17
2.2.2 Neolitická revoluce	18
2.2.3 Antropocén.....	18
3. VÝCHODISKA ŘEŠENÍ GLOBÁLNÍ PROBLEMATIKY	21
3.1 Udržitelný rozvoj	21
3.2 Aspekty udržitelného rozvoje	24
3.3 Udržitelný rozvoj na lokální úrovni	26
3.4 Aktéři udržitelného rozvoje.....	29
4. GLOBÁLNÍ PROBLÉMY ROZVOJE LIDSTVA	36
4.1 Populační vývoj.....	36
4.2 Rozmístění populace a migrace	38
4.3 Zdraví	42
4.5 Problém války a míru	45
4.6 Lidská práva	50
ZÁVĚR	53
LITERATURA	54
ZDROJE OBRÁZKŮ	60
SEZNAM ZKRATEK	61

ÚVOD

Globální problémy se týkají celého světa, každého člověka na Zemi a řešitelné jsou pouze celosvětovým úsilím. Právě kvůli vážnosti jejich světového dopadu a touze rozšířit si obzor v možnostech, díky kterým je možné přispět ke zmírnění či odstranění globálních problémů, jsem se rozhodl zpracovat toto téma do mé bakalářské práce.

Otázky týkající se globální problematiky se stávají stále více diskutovanějšími a medializovanějšími, a to hlavně z důvodu, že si lidé začali uvědomovat jejich vážnost. Díky modernizaci techniky a vědy přicházejí nové důkazy, které potvrzují vývoj a charakter problémů, o kterých se donedávna mlčelo. Příkladem může být globální změna klimatu, nebo vznik ozonové díry.

Globálních problémů je velké množství a každý člověk může mít jiný názor na to, který je podle něj ten nejzávažnější. Já osobně považuji za nejdůležitější problém populační růst. Počet lidské populace se totiž v posledních letech značně rozrostl a s tím i další globální problémy, které jsou s rozvojem lidské populace blízce spjaty. Tyto globální problémy jsem proto vybral jako příklady, na kterých budou ukázány možnosti řešení.

Pro lepší přiblížení tématu jsem začátek práce věnoval obecné charakteristice globálních problémů a pojmů s tím spojených jako je globalistika jako vědní obor zabývající se globální problematikou, dále globalizace, její aspekty, vliv na globální problémy a také její pozitivní i negativní dopady. V rámci globalizace upozorňuji na nerovnost při ekonomické globalizaci a faktory které to způsobují, ale i různé druhy možností výpočtů ekonomické nerovnosti. Podstatné je i členění globálních problémů a jejich slučování do větších skupin podle odlišných autorů a východisek.

Velkou podkapitolu pak tvoří historie globálních problémů. Ta popisuje vztah mezi člověkem a přírodou už od dob paleolitické revoluce až po současnost. Podle významného ekologa a prvního ministra životního prostředí v ČSR Bedřicha Moldana se tato podkapitola rozdělí do 3 tzv. Velkých třesků. Ty jsou chronologicky vypsány a rozpracovány pro lepší chápání postupného vzniku globálních problémů.

O dalších dvou kapitolách lze říct, že jsou stěžejní pro tuto bakalářskou práci. První z nich se zabývá možnostmi řešení globální problematiky na mezinárodní úrovni.

Zaměřuje se na udržitelný rozvoj, jeho aspekty a možnosti jeho naplnění, kterými jsou různé úmluvy, plány, zákony, smlouvy a mezinárodní organizace, které se snaží globálním problémům předcházet, zmírňovat jejich vliv na lidskou populaci a životní prostředí, nebo jen vstoupit do povědomí lidí, aby pochopili závažnost celé situace a uvědomili si, že je potřeba něco dělat.

Tyto, ale i mnohé další rozvojové spolupráce se v poslední kapitole vysvětlí na příkladech již výše zmíněných světových problémů týkajících se rozvoje lidstva.

1. CÍLE

Cílem této bakalářské práce je zpracování přehledové studie zaměřené na vybrané oblasti globálních problémů. Globální problematika bude podrobně rozpracována. Úkolem bude shrnout a popsat základní pojmy, pro porozumění textu v dalších kapitolách, jako jsou globální problémy, globalizace, globalistka, udržitelný rozvoj a jeho aktéři a aspekty. Dále vysvětlení a popsání propojitelnosti globálních problémů a jejich rozčlenění do skupin a sepsání historie globálních problémů. Bude provedena analýza a shrnutí přístupů k řešení dané problematiky na mezinárodní úrovni.

2. GLOBÁLNÍ PROBLÉMY A GLOBALISTIKA

Globální problémy mají spousty různých, více či méně, podobných definic. Podle Ryndy (2014) jsou globální problémy definovány jako „*celý lidský druh, planetu a její přírodu postihující ohrožení, které je důsledkem spolupůsobení lokálních nebo regionálních vlivů*“ (Rynda, 2014, s. 30) Můžou mít různý charakter a podobu a měly by se dotýkat každého člověka na této planetě. Podle Kunce a Skokana (1999) mají celosvětovou povahu, ale přitom se nemusí projevovat na každém místě naší planety. Pravidlem je, že jsou řešitelné pouze na úrovni celého světa. Jejich řešení je však složité a podle Kunce a Skokana (1999) je lepší snažit se globální problémy zmírnit než hovořit o jejich celkovém odstranění.

Globálními problémy se zabývá vědní obor globalistika (též globální studia). Ivanička (2006) popisuje globalistiku jako poznávání a řešení problémů, a to jak z historického, tak i současného hlediska. Ivanička (2006) dodává, že je globalistika věda interdisciplinární – zahrnuje environmentální prostředí, náboženství, politiku, ekonomiku, antropologii, geografii, filosofii, zdraví i technologii.

Vznik globálních problémů je podmíněný vazbou, která se utváří a roste s globalizací. Globalizace čím dál víc zasahuje mezi různé aspekty, a to ať technologické, sociální, ekonomické, politické a kulturní, které se vzájemně propojují a podmiňují. Globalizace se dá chápat jako tzv. zmenšování světa a je spíše než samostatným vědním oborem mezioborovou naukou, ukazující propojenost a nutnost řešení problémů jako celku (Hokrová, Táborská, 2008).

Mezinárodní měnový fond (IMF z angl. *International Monetary Fund*) (2008) řadí jako hlavní hlediska globalizace investice a kapitál, migraci (emigrace a imigrace osob mezi státy), znalosti a dovednosti a mezinárodní trh.

Tab. 1 *Aspekty globalizace (Exnerová, 2005)*

Hledisko	Příklad
Ekonomické	nadnárodní společnosti, pohyb kapitálu na světových burzách
Technologické	rychlejší možnosti přepravy, informační rozvoj (internet, telekomunikace)
Sociální	mezinárodní migrace, sociální sítě
Kulturní	rozšiřování náboženství, šíření kulturních jevů
Politické	působení mezinárodních subjektů (OSN, NATO, WHO), obchodní instituce

Začátky globalizace se připisují průmyslové revoluci – tedy období od 18. do 19. století, kdy byly do výroby zavedeny stroje a výrazně se proměnilo hospodářství, zemědělství a doprava. Nejvíce urychlily globalizaci hlavně železnice (zrychlení a snížení ceny pevninské dopravy), telegrafy a lodní doprava (snížení ceny námořní dopravy). Globalizace se zpomalila vlivem první a druhé světové války, ale v 80 letech se její vývoj opět zrychlil. Mezi lety 1970 a 2001 se export zboží dokonce téměř zdvojnásobil, a to z 8,5 % na 16,2 %. Mezinárodní obchod vedl postupem k nadnárodním korporacím s obratem stovek miliard dolarů (Joshi, 2009).

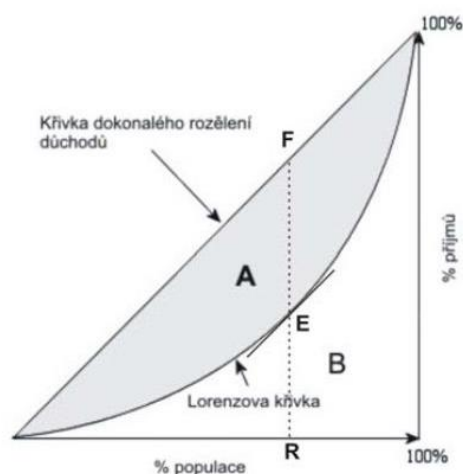
Tab. 2 Společnosti s největším ziskem ve světě za rok 2019 (Fortune Global 500, 2019)

Pořadí	Společnost	Země	Zaměření	Příjmy v USD
1	Walmart	USA	maloobchodní síť	514 mld
2	Sinopec Group	Čína	ropa	414 mld
3	Royal Dutch Shell	Anglie	ropa	397 mld
4	China National Petroleum	Čína	ropa	392 mld
5	State Grid Co. of China	Čína	ropa	387 mld
6	Saudi Aramco	Saúdská Arábie	ropa	356 mld
7	BP	Anglie	ropa	304 mld
8	Exxon Mobil	USA	ropa	290 mld
9	Volkswagen	Německo	automobily	278 mld
10	Toyota Motor	Japonsko	automobily	273 mld

Nejen tyto firmy pak díky mezinárodnímu obchodu značně podporují ekonomickou globalizaci. Joshi (2009) chápe ekonomickou globalizaci jako růst exportu, kapitálu, služeb a technologie. Na rozdíl od mezinárodního obchodu jako způsobu globalizace, který se snažil zmírnit prostředky pro řízení zboží mezi státy, se ekonomická globalizace snaží vytvořit ze země společný trh. Milanović (2012) upozorňuje na nerovnost při ekonomické globalizaci, která je způsobená různými faktory – války, nemoci, geograficky nevýhodná poloha státu, politický systém a další. Milanović (2012) také zdůrazňuje, že rozdíly nejsou jen mezi státy, ale i uvnitř samotného státu. Rozdíly mezi bohatstvím a chudobou v jednotlivých státech pak vykresluje *Giniho koeficient*.

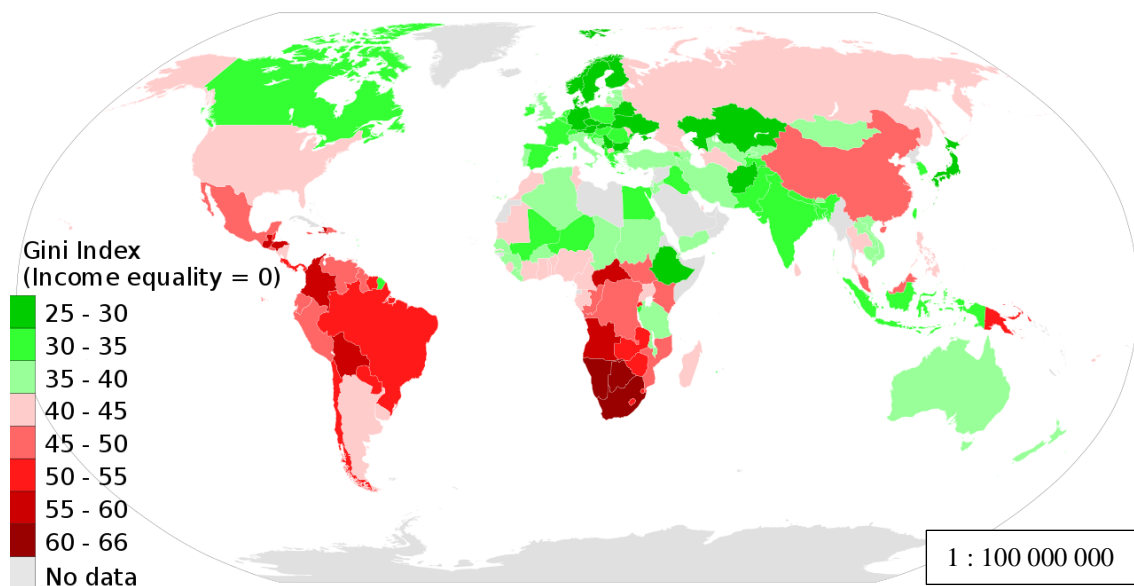
Giniho koeficient se odvíjí od prověšení *Lorenzovy křivky* (obr. 1) pod křivkou rovné distribuce příjmů, přičemž čím je prověšení *Lorenzovy křivky* větší, tím je větší i nerovnost příjmů dané společnosti za daný čas. Díky této křivce se dá srovnávat míra nerovnosti uvnitř zemí (ne však nerovnost těchto zemí), nebo porovnání nerovnosti uvnitř jedné země v různých časových úsecích. *Giniho koeficient* je pak „podíl plochy mezi *Lorenzovou křivkou*, *hypotetickou přímkou* a *celkovou plochou pod hypotetickou přímkou rovnosti*.“ (Mareš, 1999, s. 30) Rozsah *Giniho koeficientu* je tedy číslo od 0 do 1 (často se přepočítává a uvádí se stupnice od 0 do 100) přičemž 0 se rovná maximální rovnosti příjmů (Mareš, 1999).

$$G = \frac{A}{A + B}$$

Obr. 1 Výpočet *Giniho koeficientu* podle *Lorenzovy křivky* pro distribuci příjmů (Navrátil, 2019)

Podle Mareše (1999) jsou příjmy, se kterými *Lorenzova křivka* počítá například peněžní kapitál, hmotný majetek, autorská a patentová práva, postavení ve společnosti, úspory nebo prestiž. Podle *Giniho koeficientu* vyjádřeném na mapě světa (obr. 2) jde vidět, jak jsou na tom státy Evropy podobně a ve srovnání všech světadílů má právě Evropa nejmenší rozdíly co se týče bohatství. Největší rozdíly jsou pak na jihu Afriky. I takové nerovnosti uvnitř státu pak ovlivňují chod ekonomické globalizace celé země.

Obr. 2 Znárodnění příjmů uvnitř států na mapě světa podle Giniho koeficientu (Světová banka, 2014)

Statistický úřad EU, který se zabývá výpočty Giniho koeficientu pro státy Evropy udává, že Česká republika stagnuje od roku 2009 na bodech okolo 25 (0,25 dle rozsahu Giniho koeficientu) a v roce 2018 dosáhla dokonce hodnoty 0,24 a drží tak hned po Slovinsku 2. místo v rovnosti příjmů mezi státy EU (Eurostat, 2019)

Další možností pro srovnávání lidského rozvoje je *index lidského rozvoje* (HDI z angl. *Human Development Index*), který byl poprvé zveřejněn v roce 1990 v rámci programu *Organizace spojených národů* (OSN, angl. *United Nations*). HDI vypočítává životní úroveň podle 3 složek, a to délkou života, vzděláním a životním standardem (Syróvátka, 2008).

Po výpočtu těchto 3 složek vyjde číslo od 0 do 1, kde jedna znamená maximálně vyspělý stát. Státy se následně rozdělí do skupin podle HDI na země s velmi vysokým HDI (rozvinuté země, 47 států), s vysokým HDI (rozvojové země, 47 států), středním HDI (rozvojové země, 47 států) a s nízkým HDI (rozvojové země, 46 států) (Kocourek a kol., 2013).

Podle tabulky HDI od OSN (2018) vévodí hlavně státy z Evropy. 1. místo má Norsko s HDI 0,953, dále Švýcarsko s 0,944 a Austrálie s 0,939. Česká republika si meziročně polepšila a skončila na 28. místě s HDI 0,888. Na posledním místě tabulky skončila Nigérie s 0,354 HDI.

Pro srovnávání nerovnosti existují ještě další možnosti (*index nerovnoměrného lidského rozvoje, index politické globalizace, index sociální globalizace, Country Brand Index, index Deloitte* atd.). Další významný index je *Good Country Index*, který se dá přeložit jako „*index dobré země*“. Podle Anholta (2019, a) se dá myšlenka *Good Country Indexu* pochopit tak, že měří, jak každý stát přispívá k celosvětovému zlepšení, a naopak co bere vzhledem k jeho velikosti v 35 oblastech řazených v 7 kategoriích, které se počítají podle údajů OSN. Jsou jimi věda a technika, mezinárodní mír a bezpečí, kultura, systém k řešení problémů, zdraví, rovnost a životní prostředí. Stát pak získá za každou kategorii zlomek mezi 0 až 1 bodem (0 = nejlepší hodnocení) ve srovnání s ostatními státy až vznikne tabulka seřazených zemí.

Anholt (2019, b) vypočítal tabulku *Good Country Indexu* za rok 2018 z informací ze 153 zemí. Celou první desítku ovládly státy Evropy (v tomto pořadí: Finsko, Holandsko, Irsko, Švédsko, Německo, Dánsko, Švýcarsko, Norsko, Francie a Španělsko). Mimo Evropu se nejlépe umístila Kanada na 11. místě, Nový Zéland na 17. místě a Austrálie na místě 20. Česká republika obsadila 32. místo a zazářila v globálním přínosu vědy a techniky kde ovládla celkově 2. místo hned po 1. Ukrajině. Tabulku s nejnižším *Good Country Indexem* uzavírá Mauritánie, Libye a Irák.

Značnou část globalizace tvoří také synkretismus (též akulturace) – „*průnik kultur, ve kterém do tradičních společností vstupuje kultura euro-americká. Nejde o čisté vytlačování jedné kultury druhou, akulturace je vždy obousměrný proces, přesto jsou neevropské kultury tímto střetáváním více zasaženy.*“ (Činčera, 2011, ©) V historii se kulturní globalizace podle Činčery (2011) vyvíjela dvěma způsoby. Tím prvním bylo, že silnější kultura úplně vyústila tu slabší, jak tomu bylo u indiánů v Severní Americe. Druhou možností je, že silnější kultura výrazně ovlivní slabší kulturu jako třeba u mongolů.

Dnes je globalizace výrazně ovlivňována technologiemi, kde jednu z hlavních rolí vede internet. Právě internet používá, podle *Internet Live Stats* (2019), více jak 4,2 miliardy lidí, tedy téměř polovina všech obyvatel planety Země. Většina však z vyspělých států.

Globalizace má své výhody a nevýhody. Výhody jsou růst obchodu. Díky novým poznatkům ve vědě a technologiích se snižují ceny, zlepšuje se ekonomika rozvojových zemí, roste konkurence, vznikají nové nebo se zdokonalují už stávající světové

organizace, zvyšuje se kvalita. Mezi nevýhody patří, že na tom vždy budou lépe ti, kteří mají lepší předpoklady, dále růst nerovnováhy mezi zeměmi, ztráta kontroly, globalizace směřuje spíše k autoritativnímu, než k demokratickému způsobu života a díky propojení států hrozí, že krize jednoho státu se může změnit na celosvětovou (enwiwiki, 2019).

2.1 Klasifikace globálních problémů

Globální problémy se dají rozdělit podle různých hledisek. Těchto hledisek je velké množství, a proto pro potřeby práce byly vybrány klasifikace globálních problémů pouze od dvou různých autorů jako příklad a porovnání různých možností členění těchto problémů.

Heczko (2005) dělí 9 základních globálních problémů do 3 velkých skupin.

Tab. 3 Dělení globálních problémů (Heczko, 2005)

Kategorie	Typy globálních problémů
Intersociální	problém války a míru
	problém překonání sociálně ekonomické zaostalosti méně rozvinutých zemí
	problém mezinárodní zadluženosti
	problém změn mezinárodních ekonomických vztahů
Ekosociální	populační problém
	potravinový problém
	surovinový a energetický problém
	ekologický problém
Antroposociální	všelidské problémy sociální, humanitní a kulturní

Intersociální problémy vznikají v navzájem souvisejících vztazích mezi lidmi a jsou spojeny se zásadním střetem zájmů různých společenských a ekonomických skupin a systémů. Ekosociální vycházejí z porušených vazeb mezi přírodou a lidskou společností. Antroposociální problémy se týkají budoucnosti člověka v oblasti sociální, humanitární a kulturní. Mezi ty všelidské problémy patří třeba šíření epidemií a drogových závislostí, chudoba a mezinárodní migrace (Heczko, 2005).

Jeníček a Foltýn (2010) rozdělili problémy na ultimativní, základní a elementární a poukázali na vzájemnou propojenost globálních problémů.

Tab. 4 Rozdělení globálních problémů (Jeníček a Foltýn, 2010)

Míra závažnosti	Příčiny v systému vztahů		
	člověk – člověk	průnik	člověk – příroda
Ultimativní	Globální problém války a míru a boje s terorismem	Globální problém budoucnosti člověka a jeho rozvoje	
Základní	Globální problém zaostalosti rozvojových zemí	Globální problém změn mezinárodních vztahů a vědecko-technického pokroku	Globální problém životního prostředí
Elementární		Globální potravinový problém	Globální problém přírodních zdrojů

Jeníček a Foltýn (2010) uvádí, že mezi jednotlivými problémy je spousta vazeb a propojení. Globální problém války a míru závisí na tom, jak se bude rozvíjet budoucnost člověka. Rozvoj lidské budoucnosti určuje, jakým směrem se budou vyvíjet rozvojové země. Zaostalost rozvojových zemí záleží na mezinárodních vztazích. Stav životního prostředí se bude odvíjet podle rozvoje člověka. Problém přírodních zdrojů se nevyřeší, pokud problém životního prostředí půjde špatným směrem. Vyřešení potravinového problému je podmínkou vyřešení problému zaostalosti rozvojových zemí.

Globální problémy se podle způsobu zavinění dají také dělit na dvě skupiny. První skupinou jsou problémy přírodního charakteru, kam patří zemětřesení a následné dopady jako sesuvy půdy, tsunami a záplavy. Sopečné katastrofy, které kromě obyvatel žijících v okolí sopky také značně narušují přírodní prostředí na velké vzdálenosti. Dále to jsou povodně, tornáda a hurikány, přemnožení predátorů nebo škůdců další problémy. Druhou skupinou problémů jsou člověkem zaviněné problémy jako teroristické útoky, populační problém, jaderné katastrofy, vyčerpání nerostných surovin, kácení deštných pralesů a další civilizační problémy (Jeníček a Foltýn, 2010).

2.2 Historie vztahů mezi člověkem a přírodou

Nátr (2011) uvádí, jako začátek vnímání významu přírody pro lidskou společnost staré Řecko, kde Platón upozorňoval na kácení lesů a jejich následnou absenci na svazích jako hlavní příčinu eroze půdy a nedostatku vody v pramenech. Nátr (2011) však připomíná, že v historii bylo mnoho příkladů lidských společností, které zanikly nebo byly nuceny přesídlit se na jiné místo z důvodu, že svou činností znehodnotili území jinak vhodné pro hospodaření.

Následující text o vývoji vztahů člověka a přírody je vypracován a pro potřeby práce upraven podle Moldana (2015, 2018), který smysluplně rozděluje historii vztahů lidí a přírody do tří období, ve kterých došlo k zřejmým změnám na planetě. Moldan (2015) tyto změny popsal jako „tři velké třesky“ nebo také „tři revoluce“.

2.2.1 Paleolitická revoluce

Podle Moldana (2018) se paleolitickou revolucí uvádí období před 190–160 tisíci lety, kdy nastala starší doba kamenná a rod *Homo* se naučil postupně používat kamenné nástroje. Robertsová (2012) dodává, že se objevil v Africe první druh *Homo Sapiens*, který se pak migrací rozmístil do celého světa. Moldan (2015) popisuje první lidi jako lovce a sběrače. Živil je lov ať už malých či velkých živočichů a sběr rostlinných produktů. V té době byli podle Moldana (2018) vrcholovými predátory, ale přírodní prostředí jimi nijak zásadně ovlivněno nebylo, avšak i tady se našly výjimky. Příkladem je možnost využívat ohně během lovu. První lidé si pomocí ohně ovlivnili území tak, aby pro ně bylo lehčí ulovit kořist. Výsledkem bylo kromě vypálených území i přelovení velkého množství živočišných druhů.

V té době vládla doba ledová, která v jejím vrcholu před 22 tisíci lety nedovolovala, kvůli extrémně studenému počasí v Evropě, žádný větší rozvoj civilizace. Glaciál začal ustupovat zhruba 20 tis. – 15 tis. let nazpět a klima se tak začalo oteplovat (Moldan, 2015).

2.2.2 Neolitická revoluce

Teprve v holocénu, kdy se začalo výrazně oteplovat se lidé této skutečnosti chopili a podle Moldana (2018) před 10 tis. lety začal tzv. druhý velký třesk nazvaný neolitická revoluce, považující se za dobu počátku zemědělství. Moldan (2018) popisuje původ zemědělství tak, že lidé přešli od sběru a lovu k zemědělství. Lidé se naučili chovat domestikovaná zvířata a cíleně pěstovat rostliny za ziskem úrody.

Moldan (2018) dodává, že neolitickou revoluci nezapočalo jen změněné klima, ale i vzestup duchovní kultury nebo fakt, že zhruba před 10 tis. lety osídlil člověk všechny světadíly (mimo Antarktidu).

Nový styl života přinesl zásadní změny. „*Lidé začali žít usedlým způsobem života, nemuseli se za obživou stěhovat, mohli postupně stavět trvalá sídla a poměrně rychle vznikala větší města a vesnice.*“ (Moldan, 2018, s. 20) Také je důležité upozornit, že v této době se začíná zvyšovat počet obyvatel, který odstartoval počátek populační exploze, která (avšak ve zcela jiném tempu) přetrvává dodnes. Se zvyšujícím se počtem obyvatel začaly vznikat nové profese a pro nás už neaktuální podoba tržní ekonomiky (Moldan, 2018).

Za zmínku podle Moldana (2018) stojí i to, že je téměř nulová produkce odpadu – koloběh látek je téměř uzavřen. Hlavní zdroje v zemědělství jsou voda a sluneční energie, které díky rostlinám vytváří výživu pro lidi i zvířata. Lidé žijí převážně na venkově a většinu zaměstnává právě zemědělství.

2.2.3 Antropocén

Za třetí tzv. Velký třesk je podle Moldana (2015) považován začátek průmyslové revoluce, tedy období od 18. století, kdy došlo k zásadní změně hlavně v zemědělství, ale i v dopravě, hospodářství, kultuře... Toto období bylo pojmenováno antropocén podle ekologa Eugena Stoermera a astronomického chemika Paula Crutzena, kteří použili výraz popisující velké geologické období, aby upozornili, že se jedná kromě nové éry průmyslu také o novou geologickou epochu.

S příchodem antropocénu se lidstvo začalo zabývat otázkou globální problematiky. Podle Nátra (2011) již v roce 1864 Američan G. P. Marsh upozornil na vyčerpateľnost přírodních zdrojů v jeho knize *Lidé a příroda (Man and Nature, 1864)*.

Téměř o století později vydal americký průkopník ochrany přírody Aldo Leopold knihu *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky (A Sand County Almanac, 1949)* popisující vztah lidí a přírody. Během té doby vyšla i kniha A. F. Osborna pod názvem *Naše vyloupená planeta (Our Plundered Planet, 1948)*, ve které se objevily čtyři hlavní limitující faktory pro život – voda, půda, rostliny a živočichové. Velký dosah pak měla kniha americké spisovatelky a biologky Rachel Carsonové pod českým názvem *Tiché jaro (The Silent Spring, 1962)*, která pojednává o negativních následcích pesticidů na zdraví. Její kniha měla takovou hodnotu, že se jí připisuje vznik environmentalismu (Nátr, 2011).

Podle Mezřického (2005) byla první snahou o spekulativní úvahu světového vývoje kniha *Meze růstu (The Limits to Growth, 1972)*, která byla zprávou *Římského klubu* s účelem upozornit na negativní následky růstu lidské populace. Římský klub v té době zažíval velký rozvoj. Jedná se o skupinu vlivných lidí z různých odvětví (ekonomie, věda, průmysl, politika...), kteří se snaží čelit problémům lidstva a zlepšit tak budoucnost.

V tomtéž roce proběhla další podstatná environmentální událost. OSN se ve snaze o odvrácení ekologické katastrofy rozhodla svolat konferenci o životním prostředí. Konference byla zásadní pro vznik politiky životního prostředí (Moldan, 2015).

Naši planetu mezitím začne postihovat vlna katastrof, kterou v roce 1978 odstartovala ropná skvrna na pobřeží Bretaně, kde se do moře dostalo na 230 tisíc tun ropy, což si vyžádalo velké úmrtí živočichů žijících na pobřeží. Jen o rok později se při nehodě jaderné elektrárny Three Mile Island dostalo do ovzduší na 2,5 milionu curie škodlivého radioaktivního plynu. V roce 1984 se zase odehrála jedna z nejhorších průmyslových havárií na světě. Z Bhópálské chemičky tehdy unikly do ovzduší toxické látky, které způsobily smrt 10 tisícům lidí a dalším 300 tisícům vážná zranění jako dýchací potíže, slepotu, poškození imunitního systému. Na africkém kontinentě, v Etiopii, ještě ten samý rok zase umírá až 1 milion lidí v důsledku nedostatku potravin. V roce 1985 byla objevena ozonová díra nad Antarktidou a o rok později přichází nechvalně známá černobylská jaderná katastrofa na Ukrajině. Roku 1989 havaroval

tanker Exxon Valdez z kterého uniklo 40 tisíc tun ropy na pobřeží Aljašky což zapříčinilo smrt statisíců živočichů žijících v zálivu prince Williama (Moldan, 2015).

Po 20 letech od Stockholmské konference, tedy roku 1992, přichází další konference OSN o životním prostředí nazývaná *Summit Země*, tentokrát v brazilském Rio de Janeiro. Konference, jejíž slogan zněl *In Our Hands (V našich rukou)* došla k úsudku, že žádný stát neměl v té době udržitelný ekonomický vývoj. Jako odpověď se proto vypracoval zhruba 1000stránkový dokument stanovující opatření směrem k udržitelnému rozvoji zvaný *Agenda 21*. Ten vysvětloval, že rozvoj světa musí pokračovat, avšak bez škod na životním prostředí. Další dohody přijaté v Rio de Janeiro byla *Deklarace z Ria* a *Zásady ochrany lesů*. Kromě těchto dohod došlo i k podepsání významných úmluv, kterými byla *Rámcová úmluva o změně klimatu* a *Úmluva o biologické rozmanitosti*. Bylo také doporučeno přijetí *Úmluvy o boji proti desertifikaci*, která byla přijata o 2 roky později na *Konferenci OSN v Paříži* a v platnost vstoupila v roce 1996 (Moldan, 2015).

Velice významnou environmentální událostí a doposud největší schůzkou světově významných osobností byl v roce 2000 v New Yorku *Summit tisíciletí*, na kterém bylo stanoveno a přijato 8 cílů rozvoje pojmenovaných *Rozvojové cíle tisíciletí* (MDGs z angl. *Millennium Development Goals*). Spolupráci tehdy přislíbili všichni členové OSN (189 členů) a navíc Vatikán a Švýcarsko. Přijato bylo 8 cílů v oblasti lidského rozvoje časově vázané do roku 2015. Vymýcení extrémní chudoby a hladu; zajištění možnosti dokončit základní vzdělání pro děti kdekoliv na světě; posílení postavení žen ve společnosti a prosazování rovnosti pohlaví; snížení dětské úmrtnosti; zlepšení zdraví matek; zastavení šíření nemocí jako jsou HIV/AIDS, malárie a další; zajištění udržitelného rozvoje; vytvoření celosvětového partnerství pro rozvoj (Moldan, 2015).

Po úspěších *Rozvojových cílů tisíciletí* z roku 2000 vznikly v roce 2015 na summitu OSN v New Yorku nové cíle pod názvem *Cíle udržitelného rozvoje* (SDGs z angl. *Sustainable Development Goals*). Ty mají za úkol podílení se členských států OSN do roku 2030 na odstranění či zmírnění vymezených (17 cílů schválených v dokumentu OSN *Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030*) globálních problémů. Jako příklady cílů se může uvést ukončení chudoby, zajištění základního vzdělání pro všechny, rovnost mužů a žen, kvalitní život, mír a spravedlnost (Kosub, 2016).

3. VÝCHODISKA ŘEŠENÍ GLOBÁLNÍ PROBLEMATIKY

Globální problémy se týkají celého světa, proto je nelze řešit pouze na úrovni států, ale na nadregionální či celosvětové úrovni. Efektivním východiskem je využití nadnárodních organizací pro boj s globální problematikou a plnění různých plánů a úmluv přispívajících k řešení této problematiky (Moldan, 2015).

3.1 Udržitelný rozvoj

Definice udržitelného rozvoje je velké množství, mají však společné to, že se jedná o rozvoj lidské společnosti, který uspokojuje její potřeby, avšak s ohledem na respektování environmentálních limitů a zachování prosté funkce ekosystému jak pro současné, tak pro budoucí generace. Podle zprávy *Pečujeme o Zemi* z roku 1991 od Mezinárodního svazu ochrany přírody (IUCN z angl. *International Union for Conservation of Nature*), Světového fondu na ochranu přírody (WWF z angl. *World Wildlife Fund*) a Programu OSN pro životní prostředí (UNEP z angl. *United Nations Environmental Programme*) je důležité kromě definice připomenout také základní zásady udržitelného rozvoje. Mezi ty patří zlepšování hodnoty lidského života, vytvoření celosvětového spojení na podporu udržitelného rozvoje, lepší péči o životní prostředí, zachování různorodé biodiverzity ve světě a dodržování nosné kapacity Země (Nováček, 2010).

Publikace, jenž se považuje za první krok v udržitelném rozvoji je *Tiché jaro* (*The Silent Spring*, 1962) od uznávané biologky Rachel Carsonové, která otevřela cestu dalšímu rozvoji. Carsonová upozornila na rizika chemických látek (DDT, dieldrin, toxafen) používaných při velkoplošném užívání pesticidů v zemědělství (Moldan, 2018).

Důležitost ochrany životního prostředí byla uznána o 10 let později 5. 6. 1972 ve Stockholmu, kde proběhla *Konference OSN o životním prostředí* na téma *Only One Earth* (*Pouze jedna Země*). Na konferenci se projednávala témata zabývající se ochranou životního prostředí, jako již výše zmíněné negativní účinky pesticidů, nebo zpráva *Římského klubu* (*The Club of Rome*) *Meze růstu* (*Limits to Growth*, 1972) upozorňující na katastrofální důsledek, pokud se hospodářský růst nezpomalí. Na řadu

přišla i tragédie nazývaná Velký smog, která v prosinci 1952 zasáhla Londýn a způsobila smrt zhruba 12 tisícům lidí. Byla též přijata deklarace o ochraně přírody a vznikl UNEP jako nástroj kontroly životního prostředí. Konference OSN ve Stockholmu také vymezila hlavní principy týkající se globálních problémů, jako jsou prosazování lidských práv, chránění přírodních zdrojů, kontrola možnosti získávání obnovitelných zdrojů, chránění volně žijících živočichů, snížení spotřeby neobnovitelných zdrojů a jejich ochrana před vyčerpáním, ochrana oceánů před znečištěním, pomoc rozvojovým zemím, investice do ochrany přírody rozvojových zemí a další (Moldan, 2015).

Konference OSN ve Stockholmu měla rozhodující význam pro porozumění a uznání primárního problému životního prostředí a pro tvorbu environmentální politiky na globální úrovni. Jako odpověď na Stockholmskou konferenci začaly vznikat ministerstva soustřeďující se na životní prostředí, environmentálně zaměřené instituce, nové zákony upravující vliv hospodářství na přírodu, jako například omezování pesticidů, emisí a odpadů. Zároveň začaly vznikat nové tzv. koncové technologie (*end-of-pipe technologies*), které mají za úkol zachytit odpadní látky vzniklé při výrobě a zamezit tak jejich vniknutí do životního prostředí. Po zachycení takových škodlivých látek je koncová technologie upraví na méně škodlivé látky, nebo je přesune na místo, kde budou škodit méně. Příkladem jsou čističky odpadních vod, filtry pevných částic v autech a spalovny odpadu (Moldan, 2018).

Na konferenci ve Stockholmu se také vedla diskuze o rozporu mezi ochranou životního prostředí a rozvojem hospodářství. Podle indické političky Indiri Gándhiové je důležitější v chudých zemích rozvoj hospodářství a odstranění chudoby než problémy životního prostředí, na které poukazují rozvinuté země světa. Na téma vztahů mezi růstem hospodářství a ochranou životního prostředí mimo jiné upozornila i zpráva *Meze růstu* (*Limits to Growth*, 1972), kde se podle modelu zjistilo, že se mezi lety 1900 až 1970 hospodářství rozrůstalo okolo 5 % za rok. Takovým růstem do budoucna hrozí buď extrémní znečištění nebo vyčerpání zdrojů (Moldan, 2018).

Na řešení konfliktu mezi hospodářským růstem a ničením životního prostředí pověřila OSN v roce 1983 *Světovou komisi pro životní prostředí a rozvoj* (WCED z angl. *World Commission on Environment and Development*), která po třech letech vydala závěrečnou zprávu pojmenovanou *Naše společná budoucnost* (*Our Common Future*). Hlavním oznámením bylo: „*Ekonomický rozvoj se nemusí a ani nesmí zastavit.*

Je však třeba zásadně změnit jeho podobu, rozvoj se musí stát trvale udržitelným.“ (Moldan, 2018, s. 130) Hlavními pravidly pro chod hospodářské politiky je zlepšení nadnárodní spolupráce, obnova mezinárodních hospodářských vztahů, modernizace techniky a vědy a zbavení se rizik, zajištění udržitelného růstu populace a další (Moldan, 2018).

20 let po konferenci ve Stockholmu, 3. – 14. 6. 1992, se v brazilském Rio de Janeiro konala *Konference OSN o životním prostředí a rozvoji* (UNCED z angl. *UN Conference on Environment and Development*) nazývána též *Summit Země*. Na této konferenci se vytvořil dokument podrobně popisující, co je udržitelný rozvoj zvaný *Agenda 21*. Ve 40 kapitolách je seznam cílů pro udržitelný rozvoj a možnosti, jak těchto cílů dosáhnout. Je to například boj proti chudobě, snížení spotřeby přírodních zdrojů, podpora menšin, využívání finančních zdrojů, rozvoj měst a mnoho dalšího (Moldan, 2018).

Za dovršení pojetí udržitelného rozvoje se považuje summit v Johannesburgu z roku 2002 pojmenovaný *Světový summit o udržitelném rozvoji* (*World Summit on Sustainable Development*). Toho se zúčastnily tisíce zástupců států či nadnárodních organizací, kteří si připravili své vlastní předpoklady o budoucnosti udržitelného rozvoje. V Johannesburgu bylo znovu připomenuto zavázání států dosáhnout *Rozvojových cílů tisíciletí* či naplnění *Agendy 21*. Mezi nejdůležitější závazky, o kterých se mluvilo bylo například zajistit dostatek pitné vody pro obyvatele v rozvojových zemích světa, nebo odstranění chudoby (Bittner, 2013).

V závěrečných dokumentech z Johannesburgské konference bylo poznamenáno, že udržitelný rozvoj má za cíl zabezpečit rovnováhu a propojení třech základních pilířů. Sociálního rozvoje, ekonomického růstu a pilíře zajišťující ochranu životního prostředí (Procházková, 2012).

V roce 2012, 20 let od *Summitu Země*, se opět v Rio de Janeiru koná *Konference OSN o udržitelném rozvoji* známá jako *Rio+20*, které se zúčastnili představitelé 194 států světa. Hlavním tématem konference bylo věnování se problémům týkajících se udržitelného rozvoje. Byla přijata deklarace „*Budoucnost, kterou chceme*“, která apeluje na odstranění chudoby a zajištění blahobytu na celém světě (Dlouhá, 2012).

Na konferenci *Rio+20* se řeší též pojem *zelená ekonomika*. Ta se dá definovat jako „*ekonomika, která se snaží zaměřit na minimalizaci rizik a dopadů lidské produkce na životní prostředí, přičemž se soustředí na fenomén trvale udržitelného rozvoje světa*“

(Kosub, 2016, s. 2) Podle Stejskala (2012) se na Summitu *Rio+20* však zelená ekonomika probrala moc obecně a nevěnovalo se jí tolik času co by si zasloužila. Stejskal (2012) má i trochu odlišný názor co se týká dokumentu *Budoucnost, kterou chceme*. Uvádí, že tento dokument jen opakuje cíle přijaté v jiných dokumentech na různých konferencích odehrávajících se ještě dříve, než *Rio+20*. Také dodává, že se vynechaly kroky usilující ke zlepšení hygienických podmínek v chudých oblastech světa, na které apelovali zástupci Evropské unie.

Téma udržitelného rozvoje se dále řešilo v roce 2015 v New Yorku na *Summitu OSN k udržitelnému rozvoji světa*, na kterém bylo schváleno 17 cílů udržitelného rozvoje, které navazovaly na *Rozvojové cíle tisíciletí*. Cíle schválilo všech 193 členských států OSN. Oficiální název programu obsahující kromě 17 cílů i 169 dílčích cílů a deklaraci se nazývá *Přeměna našeho světa: Agenda udržitelného rozvoje 2030 (Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development)*. Narozdíl od dokumentu *Budoucnost, kterou chceme* však obsahuje konkrétní povinnosti, a tak přijala převážně pozitivní ohlasy (OSN, 2015).

Globální konference či summity na téma udržitelného rozvoje svolávané hlavně pod záštitou OSN se stávají velkou mediální událostí. Sjíždí se hlavní představitelé států či mezinárodních organizací, vědci a influenceři, kteří mají místo pro diskuzi a často praktický pohled na věc. Výsledkem pak bývají zpravidla závazné dokumenty, které se různými způsoby snaží přispět k řešení globálních problémů.

3.2 Aspekty udržitelného rozvoje

Pro udržitelný rozvoj jsou velmi významná hlediska jeho naplňování. Ty se skládají z různých aspektů, kterými jsou ekonomické, technologické a politické, právní a institucionální. Na tyto aspekty by v ideálním případě měl brát zřetel jako na celek, nikoli je řešit izolovaně (Nováček, 2010).

Ekonomické aspekty si kladou za cíl, že pro udržitelný růst je nezbytné, aby se obnovitelné zdroje využívaly v takovém tempu, které nepřesáhne rychlost obnovy těchto zdrojů. Co se týká neobnovitelných zdrojů, je nezbytné najít alternativu určitého zdroje před jeho absolutním vyčerpáním. Při tom by stále mělo docházet ke

kapitálovému zisku. Sjednocení ekonomiky s životním prostředím je nepostradatelné, ne však vždy k tomuto kroku docházelo. Donedávna byl hlavní starostí ekonomů a politiků problém vzájemného vtažení při produktivitě práce a kapitálu. Na produktivitu životního prostředí se zapomínalo, a vedla tak k nadměrnému a zbytečnému plýtvání jak obnovitelných, tak neobnovitelných přírodních zdrojů. Dříve se to dělo vzhledem k pocitu nevyčerpatelnosti těchto zdrojů. Dnes je to právě naopak. Tím nedostatkovým zbožím není kapitál, ale právě přírodní zdroje. Jako příklad může posloužit rybníkářství. Dříve bylo podstatné kolik ryb rybníkářské loď nachytaly, dnes je to spíše kolik ryb v moři zůstalo. Dříve se tedy jako limitující faktor bral kapitál vytvořený lidmi, jelikož ho bylo nedostatkové množství. Dnes je nedostatkové množství přírodního kapitálu, a tak se pro naši dobu stalo právě přírodní bohatství limitujícím faktorem (Nováček, 2010).

Značný exponenciální růst populace tedy zvyšuje spotřebu. Ztrácíme užitek přírodního bohatství, kvůli užtku služeb. Například větší množství lidí potřebuje větší množství židlí. Vyrobí-li se tedy židle pro 7 miliard lidí, vznikne užitek v podobě židle, ale ztratí se možnosti užitku, které vytváří živý strom. Vzniknou větší emise CO₂, odlesněná půdy a s tím vzniklé problémy jako eroze, či úbytek biodiverzity. Se zvětšováním spotřeby, která má za následek růst ekonomiky, rostou zároveň náklady na její reprodukci (Daly, 1996).

Technologické aspekty vedoucí k udržitelnému rozvoji využívají lidskou tvořivost. Tvořivosti se dá využít k získávání nových technologií, které napomáhají lépe využívat, nebo dokonce získávat nové možnosti surovin a energie. Technologické postupy směřují stále dopředu a člověk je stále více využívá. Byl by ovšem velký omyl spoléhat pouze na vědu a výzkum. To by totiž přímo odporovalo s pravidlem, že aspekty udržitelného rozvoje by měly být provázány a mělo by se na ně shlížet jako na celek. Cílem nejenom technologického aspektu ale i lidí by mělo být napodobit přírodní fungování ekosystému uzavřeným koloběhem látek (Nováček, 2010).

Podle Straškraba (1994) existují ideální kroky, které by měla věda převzít z přírody. Je to vytváření co nejmenšího energetického dopadu, vytvoření uzavřeného koloběhu látek, chápání že akce v jedné části ekosystému mají nepředvídané reakce v jiné části, či udržování rovnováhy celého systému.

Jedna studie, která se snažila poukázat na neefektivní využívání technologií v moderní době se zaměřila na výrobce čelních skel do automobilů. Jde o to, že ve sklářské firmě z pece vycházejí přebytně rozměrné skleněné tabule, proto aby se pak ořezali a tím ztratili 25 % původní velikosti. Takové sklo se pak zabalí a procestuje 800 kilometrů do firmy, kde se ze skla vykrojí a zohnutím vytvoří tvar požadovaný na určitý typ automobilů. Sklo se opět zabalí a putuje do další firmy, ve které se sklo zalévá plastem a doplní o těsnění. Ta je vzdálena dalších 690 kilometrů. Poté ale sklo čeká další cesta 900 kilometrů zpět do automobilky. Přes 100 dní a přes 2 400 kilometrů. Řešení, které by automobilce ušetřilo jak peníze, tak i životní prostředí je postavení sklářské továrny, která by zvládla všechny tyto kroky, v blízkosti automobilky (Hawken, Lovins, Lovins, 2003).

Naopak příkladem efektivního využívání pokroku vědy jsou tzv. superokna. Ty díky neviditelným foliím propouští světlo, ale ne teplo. V létě se tak nemusí na okna dávat žádná clona a okna i tak teplo odrážejí, a naopak v zimě odráží chlad. Mezi skly není vzduch jako u klasických oken, ale těžký plyn, který kromě tepla izoluje i od okolního hluku stejně, jako kdyby mělo obyčejné okno zhruba 10 skel. Některé kroky technologií vpřed mohou být rozporuplné, jiné zase stojí obrovské úsilí a peníze. Pokud se ale taková technologie osvědčí, a navíc je šetrná k životnímu prostředí, stává se konkurencí zastaralých kroků (Nováček, 2010).

Dalšími typy aspektů udržitelného rozvoje jsou politické, právní a institucionální aspekty. Díky politice lidé tvoří, upravují a chrání pravidla, potřebná pro správný řád. Právní a institucionální aspekty jsou politickým velice blízké. Stát, politika, právní a institucionální aspekty tvoří a vznikají tak soustavy příkazů či dovolení, kterými se lidé pak řídí. Tyto aspekty poukazují, že nepostradatelným předpokladem v rámci udržitelného rozvoje je svoboda a demokracie. Svoboda nám dovoluje rozhodovat se a činit podle vlastního úsudku. Je to základ pro vznešený život. Demokracie je opakem totality a ač se může zdát, že demokracie není dokonalá a má spoustu protichůdných názorů, má větší životaschopnost než právě totalitní režim (Nováček, 2010).

3.3 Udržitelný rozvoj na lokální úrovni

Klíčovým krokem ke správnému směřování udržitelného rozvoje jsou aktivity lokální úrovně. Jsou tím myšleny aktivity obcí, spolků i komunit, kde po správných postupech mohou lidé přímo vidět jaké dopady tyto postupy mají na jejich okolí.

V tomto ohledu je jednoznačně nejvíce uplatňována *Místní agenda 21* (dále jen MA21). Jak už název napovídá, vychází z dokumentu OSN *Agenda 21* přijatého v Riu de Janeiru na konferenci OSN v roce 1992. Principy *Agendy 21* jsou v rámci MA21 využívány na úrovni lokalit, jako jsou bydliště, město, okres, region. Hlavním výhledovým cílem MA21 je docílit udržitelného rozvoje lokální úrovně a pochopit tak smysl na úrovni celosvětové. Při zadávání cílů MA21 je důležitá znalost místních stanovisek. K prvkům, které zásadně ovlivňují naplňování udržitelného rozvoje na místní úrovni, proto patří zprávy a hodnocení dané oblasti, partnerské spolupráce, zapojení široké veřejnosti do programu, lepší řízení místních samospráv a vzdělávání (Nováček, 2010).

Doporučená kritéria pro naplnění programu MA21 jsou vytvoření vizí do budoucna, soupis současných problémů, spolupráce občanů daného území, tvorba plánů na možnosti zlepšení současných problémů atd. Do programu je v ČR zatím zapojeno nebo má zájem 192 municipalit (MŽP (a), 2019).

ČR se také na konferenci v Rio de Janeiru zavázala v rámci *Rozvojového programu OSN* (UNDP z angl. *United Nations Development Programme*) vytvořením národní strategie udržitelného rozvoje. I přes financování z UNDP si ale ČR dala načas a teprve po 7 letech byl přijat třetí, finální návrh *Strategie udržitelného rozvoje ČR* s tím, že každé 3 roky vytvoří novou aktualizaci. I při vytváření aktualizace se nijak zvlášť nespěchalo a docílilo se jí až po 5 letech (Nováček, 2010).

Třetí návrh se skládal z 27 podstatných zásad, mezi které patří pravidlo úcty k lidem, přírodě a kultuře, předpoklad kladných stránek partnerství, odpovědnost za chyby, minimální materiálové vstupy. Též se vytvářely možnosti na rozvoj ekonomiky a kvality života, ochranu životního prostředí a prosazování dobrého jména ČR ve světě. Vytvořily se i nástroje na naplňování těchto cílů, mezi které patří programové nástroje, jako dokumenty, smlouvy i správný chod politiky, právní nástroje, které zahrnovaly právní předpisy a limity, dobrovolné nástroje, informační, institucionální a ekonomické. Důležitým krokem je i kontrola správného postupu pro naplňování zadaných cílů (Nováček, 2010).

Novým projektem, schváleným vládou v roce 2017, kterým se ČR vydává udržitelným směrem je dokument s názvem *ČR 2030*. Ten má plány na další desetiletí na lepší kvalitu života v ČR a správné směřování v udržitelném rozvoji v ekonomické,

environmentální a sociální sféře. Dokument je dílem společné snahy udržitelného rozvoje EU a současně přispívá k *Cílům udržitelného rozvoje OSN* ze summitu z New Yorku 2015. Strategický rámec *ČR 2030* má 6 hlavních oblastí cílů (MŽP (b), 2019).

Tab. 5 Hlavní cíle a jejich záměry *ČR 2030* (MŽP (b), 2019)

Cíle dokumentu <i>ČR 2030</i>	
Lidé a společnost	Zaměření na vhodné socioekonomické podmínky pro lepší fungování rodin, technologický rozvoj na rozšíření důstojné práce, snížení diskriminace a nerovnosti, rozvoj vzdělání, stabilní zdravotnictví, podpora kultury
Hospodářský model	Podpora malých a středních podniků, podpora výzkumu a vývoje, efektivní využívání přírodního bohatství, lepší infrastruktura, spravedlivé rozdělování státního rozpočtu do veřejných sfér
Odolné ekosystémy	Rozvoj ekologického zemědělství, větší podíl lesů, lepší biologická rozmanitost a kvalita povrchových i podzemních vod a větší péče o půdu
Obce a regiony	Omezení emisí, více zeleně ve městech, zlepšení rovnosti municipalit, rozvoj komunit, podpora státní správou při udržitelném rozvoji municipalit, lepší dostupnost veřejných služeb
Globální rozvoj	Prosazování <i>ČR</i> na globální úrovni, posilování působení v EU a soudržnosti v mezinárodních institucích
Dobré vládnutí	Rozvoj vzdělávání zaměstnanců veřejné správy, systém sdílení dat veřejné správy

O potřebách udržitelného rozvoje EU vypovídá například *Lisabonský Summit* z roku 2000 zaměřující se převážně na sociální a ekonomické kroky udržitelného rozvoje EU. O rok později byla přijata v Gotebörgu *Strategie udržitelného rozvoje EU (A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development)*, která působila jako takový dodatek *Lisabonského Summitu* o environmentální otázky. V roce 2002 na summitu v Barceloně bylo přijato, že *Lisabonský summit* a *Strategie udržitelného rozvoje EU* by měly jít ruku v ruce a na sociální, ekonomické i environmentální aspekty by se mělo hledět jako na sobě rovné a všechny by tudíž v otázkách budoucnosti rozvoje měly mít stejnou váhu (MMR, 2019).

Rok 2006 s sebou přinesl v rámci *Obnovené strategie udržitelného rozvoje (Renewed EU Sustainable Development Strategy)*, ve které jsou jasně stanovené cíle. Hlavními cíli jsou ochrana životního prostředí, mezinárodní odpovědnost, sociální soudržnost a ekonomická prosperita. Kromě hlavních cílů jsou ve strategii obsažené výzvy jako třeba globální změna klimatu k lepšímu, udržitelná doprava, výroba i spotřeba, aktivní podpora udržitelného rozvoje celého světa a další (MMR, 2019).

Kromě EU se na světě vyskytují další skupiny států, které se snaží zejména o správné environmentální jednání členských států a také ekonomický rozvoj. Všechny státy v Africe kromě Maroka spadají do aliance s názvem Africká unie, které jde EU vzorem. Latinská Amerika spadá pod unii *Mercado Común del Sur* s hlavním významem volného obchodu členských států. V Severní Americe je to pak *North American Free Trade Agreement* v jihovýchodní Asii mají členství *Association of South East Asian Nations* (Moldan, 2015).

3.4 Aktéři udržitelného rozvoje

Pro naplňování cílů udržitelného rozvoje jsou neodmyslitelným článkem aktivní účastníci, kteří se řídí doporučenými cíli a pravidly. Těmi klíčovými aktéry jsou pak bezpochyby jednotliví lidé. Ti totiž svými kroky v celkovém součtu ovlivňují směr vývoje, kterým se udržitelný rozvoj vydá (Nováček, 2010).

Příkladů, díky kterým by lidé mohli směřovat udržitelným směrem je několik. Prvním je snaha se uskromnit. Nenakupovat výrobky, které naplno nevyužijeme, nepodporovat nákupem jednorázové plasty, a to až už PET lahve, igelitové sáčky na potraviny, či zbytečné obaly. Snížit spotřebu masa, ale i papíru, vody nebo energie také výrazně prospěje. Šetřit se dá, ale i jinými způsoby. Například investováním do kvalitní izolace. Ta ušetří spotřebu energie vydané na teplo, takže pomůže životnímu prostředí, ale časem se peníze ušetřené na topení zase vrátí. Podobně se dá ušetřit i na vhodném výběru úsporné zářivky, energeticky efektivních spotřebičích nebo třeba omezení tzv. *Stand-by* módu. Tento režim spotřebičů se dá laicky vysvětlit jako úsporný režim u počítače. *Stand-by* mód obsahují všelijaké domácí elektrospotřebiče od televizorů a počítačů, přes tiskárny, až po mikrovlnné trouby. Ty pak spotřebovávají malé množství energie i při jejich zdánlivém vypnutí. Problém je v tom, že pokud se spotřebič nevytáhne přímo ze zdroje elektřiny (ze zásuvky), pořád využívá stopové množství energie. Vypínáním *Stand-by* spotřebičů se může ušetřit několik desítek korun ročně, ale hlavně se zamezí vzniku nových emisí CO₂ (Gore, 2007).

Výrazně ovlivňují udržitelný rozvoj emise z dopravních prostředků, proto je vhodné, aby lidé využívali vždy tu nejekologičtější variantu dopravy. Nejvíce efektivní je pěší chůze či jízda na kole, pokud je to možné. Pak následuje využívání hromadné dopravy. Při výběru nového auta je důležitá spotřeba, v ideálním případě možnost

alternativního pohonu (plyn, elektřina...). Od věci není ani úsporný styl jízdy, nebo sdílení auta pro využití co největšího počtu volných míst. Neefektivní je naopak cestování letadlem (Gore, 2007).

Lidé na životní prostředí slyší čím dál více. A toho využívají další aktéři udržitelného rozvoje. Těmi jsou politici a politické strany. Ti jsou pro obyčejné občany chápáni jako možnost prosazovat vlastní ideologie pod jménem politických organizací. Politické strany se zase snaží mít co největší podporu občanů, a to především díky společným zájmům. Dá se tedy říct, že čím větší zájem lidí o životní prostředí bude, tím více budou politické strany směřovat směrem k udržitelnému rozvoji. Například pokud se stane pro občany klíčové téma migrační krize, stane se toto téma klíčové i pro propagaci volebních kampaní politických stran. Vítězové voleb následně dostanou výkonnou moc na časově omezené volební období. To nebývá zrovna dlouhá doba a pokud je v jejich zájmu vyhrát i další volby, volí si cíle, které se dají za tento časový úsek splnit. Udržitelný rozvoj je však běh na dlouhou trať (Nováček, 2010).

Většinou na národní úrovni pak řeší možnosti prosazování udržitelného rozvoje instituce veřejné správy. Ta mají v ČR různé podoby jako Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo pro místní rozvoj a mnohé další. Na úrovni krajinných celků v Česku jako jsou kraje, města, regiony a další řeší rozvoj zastupitelstva, úřady, rady (Moldan, 2015).

Vytváření kladného vztahu o udržitelném rozvoji se nejvíce odvíjí od dětství, hlavně pak od druhu vzdělávání. V mladém věku se lidé vzdělávají snáz než ve stáří, a pokud se vytvoří hodnotné znalosti v ranném věku, je lehčí je využívat po celý život. Právě školství je tedy další podstatný aktér. Schopný pedagog pomocí svých znalostí a schopnosti předávat informace zvládne ovlivnit více lidí, než jsou jeho žáci. Děti totiž získanými znalostmi dokáží ovlivnit své rodiče. Právě dospělí jsou k novým informacím často skeptičtí, ale informacím od svých dětí jsou otevření. Vhodným vzděláváním mladistvých se tedy provádí osvěta i u dospělých (Nováček, 2010).

O správné rozvíjení znalostí o udržitelném soužití lidí s přírodou se snaží *environmentální vzdělávání, výchova a osvěta* (EVVO). Jejím úkolem je vytvářet rozvoj vědomostí a jejich využívání, ale také nalezení motivace, pro zlepšení kvality životního prostředí. Pro rozvíjení jsou zásadní klíčová témata zodpovědného chování vůči přírodě. U žáků mateřských či prvních tříd základních škol jsou podstatná témata, která rozvinou

schopnost vnímat a reagovat na environmentální otázky. Na to by se dalo navázat samostatné vyhledávání environmentálních příkladů v přírodě. Od zhruba 5. ročníku základních škol je potřeba vyvinout zvýšené úsilí na schopnost vnímání závislosti určitých problémů a jejich následná analýza a průzkum. Dalším krokem pak bývají možnosti řešení přijatelných akčních strategií. Pro environmentální výchovu je podstatný i místní kontext (Činčera a spol., 2011).

Dalším aktérem, který ovlivňuje veřejné mínění jsou hromadné sdělovací prostředky. Nejvyužívanější zdroje nových informací jsou televize, noviny, rádio a internet. Na internetu jsou pak kromě online zpravodajských stránek ve velké oblibě sociální sítě, na kterých se ale kromě pravdivých informací stále častěji objevují tzv. *fake news*. Ty mají za účel zmanipulování čtenáře šířením falešných informací (Nováček, 2011).

Další možnosti, jak šířit informace je, přes slavné osobnosti. OSN často nabízí celebritám možnosti, aby se stali tváří jejich kampaní. Například úspěšná herečka Angelina Jolie se kromě herecké kariéry zabývá také jako zvláštní velvyslankyně Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. Zájem o životní prostředí jeví i soukromý sektor. Firmy využívají čím dál více ekologičtější materiály a postupy výroby. Často je to důvodem, aby se rozvíjelo dobré jméno společnosti a zalíbili se lidem a tím podpořili prodej svých výrobků a služeb (Nováček, 2010).

Největší nadějí na správné směřování udržitelného rozvoje jsou mezinárodní a globální instituce. U těchto organizací platí, že čím více je rozvinutá, tím větší má roli na vývoji udržitelného rozvoje (Nováček, 2010).

Nejvýznamnější mezivládní organizací je OSN založena roku 1945 a čítající 193 členských států. Hlavní slovo má *Valné shromáždění*, které zasedává každoročně v New Yorku a skládá se z pověřených zástupců všech členských států. V souladu s OSN se svolávají konference a summity, které patří mezi důležité historické události mimo jiné již zmíněná *Stockholmská konference*, *Summit Země*, *Summit milénia*, *Světový summit o udržitelném rozvoji* i *Konference o udržitelném rozvoji* (Moldan, 2015).

OSN má své výhody hlavně v působnosti celého světa, finančních zdrojích, své nestrannosti, univerzálnosti a reprezentativnosti. OSN pravidelně vydává zprávy o naplňování cílů udržitelného rozvoje a klady a zápory, které jsou tím provázeny (Jeníček, 2010).

OSN má velké množství programů a „podorganizací“, které se specializují na určité okruhy problémů. V tabulce číslo 6 je přehled vybraných agentur OSN (Svatoš, 2009).

Tab. 6 Vybrané agentury OSN (upraveno podle Svatoše, 2009)

Název česky	Název anglicky	Zkratka
Světová organizace duševního vlastnictví	World Intellectual Property Organization	WIPO
Organizace OSN pro výživu a zemědělství	Food and Agricultural Organization of the United Nations	FAO
Organizace OSN pro průmyslový rozvoj	United Nations Industrial Development Organization	UNIDO
Program OSN pro rozvoj	United Nations Development Programme	UNDP
Program OSN pro životní prostředí	United Nation Environmental Programme	UNEP
Mezinárodní organizace pro normalizaci	International Standard Organization	ISO
Odbor OSN pro nákup zboží a služeb	United Nations Procurement Division	UNPD

WIPO má za cíl sladit legislativy v oblasti duševního vlastnictví, pomáhat v právní oblasti v zemích, kde je to potřeba a shromažďování a využívání informací práv duševního vlastnictví. FAO se angažuje v rozvoji zemědělství, lesnictví a venkova a snaží se o vymýcení chudoby. UNIDO se zaměřuje na pomoc rozvojových zemí v oblasti průmyslu. Program UNDP pomáhá rozvíjet ekonomiku v nejchudších zemích světa. ISO se zabývá tvorbou dokumentů v rámci normalizace a odbor UNPD dohlíží a podporuje rozvoj exportu i importu v rozvojových zemích (Svatoš, 2009).

Kromě OSN působí na celosvětové úrovni celá řada dalších organizací zabývajících se udržitelným rozvojem. Mezi ty nejznámější patří IUCN, WWF a *Greenpeace* a vytváří souhrn názorů a hodnocení vedoucí k informování a velkým debatám veřejnosti. Tyto nevládní organizace mají kromě informačního charakteru ale i úlohu služeb jako jsou poskytování rad, zřizování pravidel a řádů, učí lid vyslovovat svoje názory a jednat k jejich snazšímu dosažení ale také jednají se státní správou i investory o řešeních problémů (Jeníček a Foltýn, 2010).

Je potřeba ještě zmínit instituci ekonomicky rozvinutých zemí světa *Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj* (OECD z angl. *Organization for Economic*

Cooperation and Development). Ta vznikla v roce 1962 a má 34 členů, kteří se skládají z ekonomicky vyspělých států včetně ČR. Jejich posláním je monitoring rozvoje členských států. Podle získaných dat pak podávají rady a cenné informace o možnostech lepšího nakládání v oblastech jako je hospodářství, kultura a vztah k přírodě. Na mezinárodním měřítku je ještě mnoho dalších nevládních organizací jako *Světová podnikatelská rada pro udržitelný rozvoj* (WBCSD z angl. *World Business Council for Sustainable Development*), která využívá možnosti udržitelného rozvoje v soukromém sektoru. Jak použít vědu a výzkum v otázkách rozvoje společnosti si klade za cíl zjistit *Mezinárodní rada pro vědu* (ICSU z angl. *International Council for Science*) (Moldan, 2018).

Všechny tyto mezinárodní organizace ale i mnohé další mají jako výsledek své činnosti určité smlouvy, úmluvy a plány, které vytváří lepší budoucnost udržitelného rozvoje. Není překvapením, že mnoho těchto dohod se týká ochrany životního prostředí a oblastí tomu blízkých (Jeníček a Foltýn, 2010).

V oblasti životního prostředí je řada úmluv mezinárodního charakteru, které přispívají k ochraně přírody. Obecně se jim říká *Mnohostranné environmentální úmluvy* (MEAs z angl. *Multilateral Environmental Agreements*). Státy se souhlasem s mezinárodní dohodou zavazují na dodržování pravidel, které se u převážné části těchto států stanou součástí národní legislativy. V případě nedodržování u některých smluv hrozí státu dokonce sankce, jako je tomu například u *Vídeňské úmluvy o ochraně ozonové vrstvy* (Moldan, 2015).

Montrealského protokolu o látkách poškozujících ozonovou vrstvu je prováděcím protokolem *Vídeňská úmluva*. Iniciátorem *Montrealského protokolu* z roku 1987 byl UNEP. Hlavním cílem byla ochrana ozonové vrstvy snížením výroby chlorofluorohlodíků (CFC, tzv. tvrdé freony). Stanovení cílů se ale některým zdálo neurčité. Smlouva totiž dovolovala zvýšení výroby CFC až o 10 % oproti roku 1986, který se stal pro pozorování CFC výchozí. Teprve po 10 % zvýšení státy museli spotřebu CFC snížit o 1/5 do roku 1994 a téměř 1/3 do roku 1999. K roku 2019 ratifikovalo *Montrealský protokol* 197 států včetně ČR (Ponting, 2018).

I *Kjótský protokol*, jehož iniciátorem byl na konferenci v japonském Kjótu v roce 1997 UNCED usiluje o snížení vzniku látek poškozujících životní prostředí. U *Kjótského protokolu* se jedná o snížení emisí skleníkových plynů, mezi které patří oxid uhličitý,

metan, kysličník dusný, částečně halogenizované fluorované uhlovodíky, plně fluorované uhlovodíky a fluorid sírový. Stejně jako o *Montrealského protokolu* se i u *Kjótského protokolu* našli odpůrci. Cílem protokolu je totiž snížení emisí skleníkových plynů celkově o 5,2 %, avšak každý stát má daný svůj vlastní cíl. Některé státy jako třeba USA, ČR a další mají emise výrazně snížit. V protokolu jsou vypsány i státy, u kterých je dokonce povoleno zvýšení emisí (Austrálie, Portugalsko, Španělsko, Řecko...). Dále je povoleno státům EU docílit záměru společně tak, že pokud některé státy překročí vznik emisí, můžou je jiné státy kompenzovat. USA bylo proti a jako jediná země OSN *Kjótský protokol* neratifikovala (Quaschnig, 2010).

I *Úmluva o neodstranitelných organických látkách* ze Stockholmu z roku 2001 má za cíl omezit a některé látky přímo odstranit. Jedná se o 12 toxických látek jako je DDT, bifenyly a dioxiny (Jeníček a Foltýn, 2010).

Podstatné jsou i úmluvy, které se soustředí na určitá významná místa. Jednou takovou je *Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví* z roku 1972, která chrání místa po celém světě vyhodnocená jako světové dědictví, a to jak z kulturního pohledu, tak i z hlediska ochrany přírody. Životní prostředí na Antarktidě zase chrání *Antarktický smluvní systém* z roku 1959, který nepovoluje žádnou činnost s nerostnými zdroji, kromě vědeckých výzkumů. Podstatná je také *Ramsarská úmluva (Úmluva o mokřadech mající mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva)*, která ochraňuje místa významné hlavně jako lokality vodních ptáků (Moldan, 2015).

Další úmluvy týkající se životního prostředí, ke kterým ČR přistoupila jsou *Evropská úmluva o krajině* (2000), *Dohoda o ochraně netopýrů v Evropě* (1991), *Úmluva o biologické rozmanitosti* (1992) z Konference v Rio de Janeiru, *Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů* (1979), *Úmluva o ochraně evropské fauny a flory a přírodních stanovišť* (1979), *Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin* (1973) (Tuháček a Jelínková, 2015).

Velkou váhu a dosah mají i úmluvy, které se týkají lidských práv. Zásadní je *Všeobecná deklarace lidských práv (Universal Declaration of Human Rights)* z roku 1948. Ve *Všeobecné deklaraci lidských práv* je vyzdviženo velké množství pravomocí, mezi ty hlavní se pak řadí právo na život, svobodu, soukromí, rovnost, ochrana před

zneužitím, zotročením či ponížením, ale také možnost projevu, nebo vlastního přesvědčení (Donnelly, 2013).

Mezi další vybrané patří *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod* (1950), *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* (1966), *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* (1966), *Úmluva o právech dítěte* (1989), *Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace* (1966) a *Ženevské úmluvy* (1864), které pojednávaly o ochraně obětí ozbrojených konfliktů (Molek, 2010).

V roce 1899 se v Nizozemském Haagu vedla světová konference, jejíž výsledkem bylo přijetí protokolu a tří úmluv. Jednalo se o *Úmluvu o zákonech a obyčejích pozemní války*, *Úmluvu o pokojném vyřizování mezinárodních sporů* a *Úmluvu o rozšíření Ženevské úmluvy z roku 1864 na válku námořní*. Konference z Haagu se stala velkým mezníkem, co se týče mezinárodního práva. Trvalý celosvětový mír se sice vytvořit nepodařilo, ale napomohla k řešení sporů mírovou cestou (Ondřej a kol., 2010).

Existuje velká řada dalších mezinárodních úmluv, které přispívají ke správnému vývoji udržitelného rozvoje. Není však cílem této bakalářské práce je všechny vypsát, a tak budou v následující kapitole vybrány už jen ty, související přímo s určitými globálními problémy.

4. GLOBÁLNÍ PROBLÉMY ROZVOJE LIDSTVA

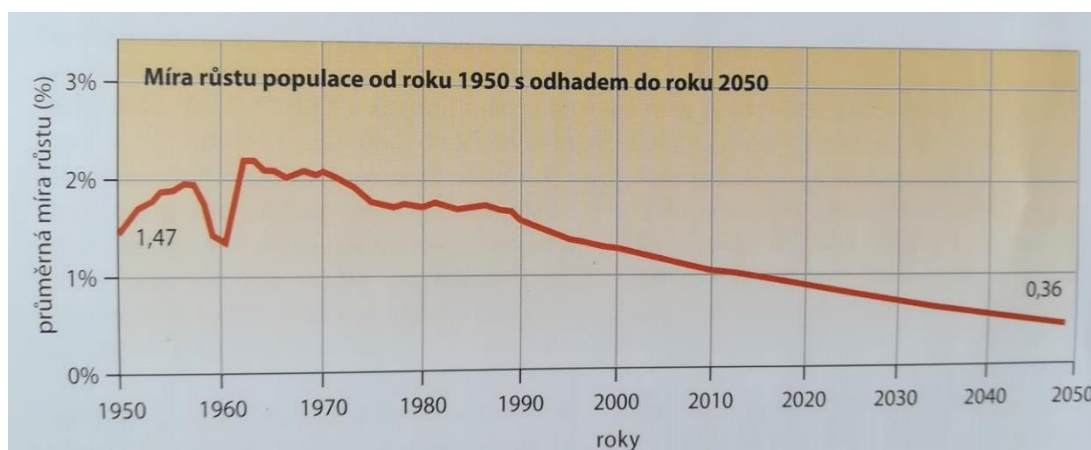
Pro lepší porozumění předchozí kapitoly o možnostech řešení globálních problémů se předešlé možnosti, i některé další vysvětlí přímo na příkladech. Pro tuhle bakalářskou práci byly vybrány globální problémy úzce spjaté s lidským rozvojem. S lidským rozvojem se totiž váže velké množství odlišných problémů. Podle klasifikace od Heczka (2005) v podkapitole 3.1 se problémy s lidským rozvojem dají zařadit do všech tří hlavních kategorií. Populační exploze se řadí mezi ekosociální problémy, od toho však vznikají problémy jako migrace, porušování lidských práv nebo šíření nemocí v rozvojových státech, které už patří mezi problémy antroposociální. Mezi intersociální problémy se zase řadí lidskému rozvoji blízký problém války a míru.

4.1 Populační vývoj

Únosná kapacita Země, tedy maximální udržitelná velikost populace, je úměrně závislá na počtu a rozmístění lidské populace. Čím více lidí, tím větší spotřeba zdrojů. Lidstvo se však i nadále exponenciálně rozrůstá. Než začala neolitická revoluce byl počet lidí na celém světě okolo 7 milionů. Snadnější způsob obživy a cestování značně dopomohlo zvětšení populace a na přelomu našeho letopočtu dosáhla přes 200 milionů. O 1650 let později se počet lidí dostal na půl miliardy a s příchodem antropocénu se hranice přehoupla přes 800 milionů lidí. Zhruba v roce 1850 se lidstvo dostalo na svou první miliardu a růst dál pokračoval. Od 60 let 20 století se růst lidské populace začal považovat za jednu z největších globálních katastrof. V roce 2019 je na Zemi podle OSN (<https://population.un.org/wpp/DataQuery/>) 7,5 miliardy lidí a počet by měl dál stoupat. Až zhruba v roce 2050 by se růst mohl zastavit, a to na čísle mezi 7,9 a maximálně až 11 miliardami lidí. Poté bude populace stagnovat a dle předpokladu by se mohl počet do konce 21. století začít snižovat (Nováček, 2010).

O tom, kolik lidí je schopna planeta uživit se názory různí. Paul Duvigneaud tvrdí, že při maximálním množství vyprodukovaných potravin s využitím veškeré půdy na zemědělství, by se dalo uživit až 200 miliard lidí. Collin Clark je za to, že planeta pojme až 140 miliard vegetariánů nebo 70 miliard lidí se smíšenou stravou. Nejčastější odhady však mluví o čísle od 10 do 12 miliard. Výjimkou však není ani názor, že přelidnění už nastalo (Nováček, 2010).

Růst globální populace nezpůsobuje takové pochybnosti jako ve druhé polovině minulého století, kdy roční míra růstu přesahovala 2,2 % a dosáhla nejrychlejšího růstu v dějinách. Dnes roční míra klesá a dosahuje 1,1 % a do roku 2050 může podle odhadu dosahovat 0,36 % (Moldan, 2015).

Obr. 3 Graf míry růstu populace s odhadem do roku 2050 (Nováček, 2010)

Existuje spousta autorů, organizací, odborníků, kteří veřejně mluví o možném vyčerpání zdrojů v důsledku růstu populace. Mezi velkého kritika patří Thomas Malthus (1993), který říká, že rostoucí populace na omezeném místě může vést pouze k negativním výsledkům. Malthus (1993) poukazuje, že možnosti obživy rostou lineárně závisle na jejich podmínkách, ale růst populace je exponenciální, a pokud lidé nevyužijí své možnosti regulovat růst, dojde k přemnožení a následné smrti enormního množství lidí v důsledku hladomoru, epidemií a konfliktů o potravu.

O možnostech krize v rámci exponenciálního růstu obyvatelstva vede diskuze i OSN. Kroky k potlačení růstu jsou však minimální. A pokud se přistoupí na určité kroky, pak jsou často kritizovány za nedodržování lidských práv, jako například v Číně během tzv. politiky jednoho dítěte. V Čínské lidové republice (ČLR) během let 1949 až 1976 vzrostla populace z 540 milionů na 940 milionů. Vláda ČLR se proto v roce 1979 rozhodla k razantnímu kroku, a to povolit 1 dítě na rodinu. Podle odhadů se tak zabránilo až půl miliardě nově narozených dětí. Na jednu stranu Čína zabránila svým obavám z přemnožení. Na stranu druhou to vedlo k masivnímu počtu potratů (odhaduje se až 300 milionů potratů), v důsledku upřednostňování synů nad dcerami nerovnoměrného zastoupení mužů a žen a taky obtížné situace jedináček starat se o starší generace. V roce 2015 čínská vláda uznala pochyby a povolila 2 děti na rodinu (Novotný, 2019).

V oblasti růstu populace je hlavním koordinátorem OSN a její *populační fond OSN* (UNFPA z angl. *United Nations Population Fund*), který financováním podporuje populační rozvoj ve prospěch udržitelného rozvoje, a to podporou plánovaného rodičovství, nebo třeba zlepšováním zdraví. Dále UNFPA šíří informace týkající se populačního vývoje, sbírá data a ty pak využívá pro propagaci povědomí o problémech spojených s populačním vývojem. UNFPA je též největší zdroj financování rozvojových států (Jeníček a Foltýn, 2010).

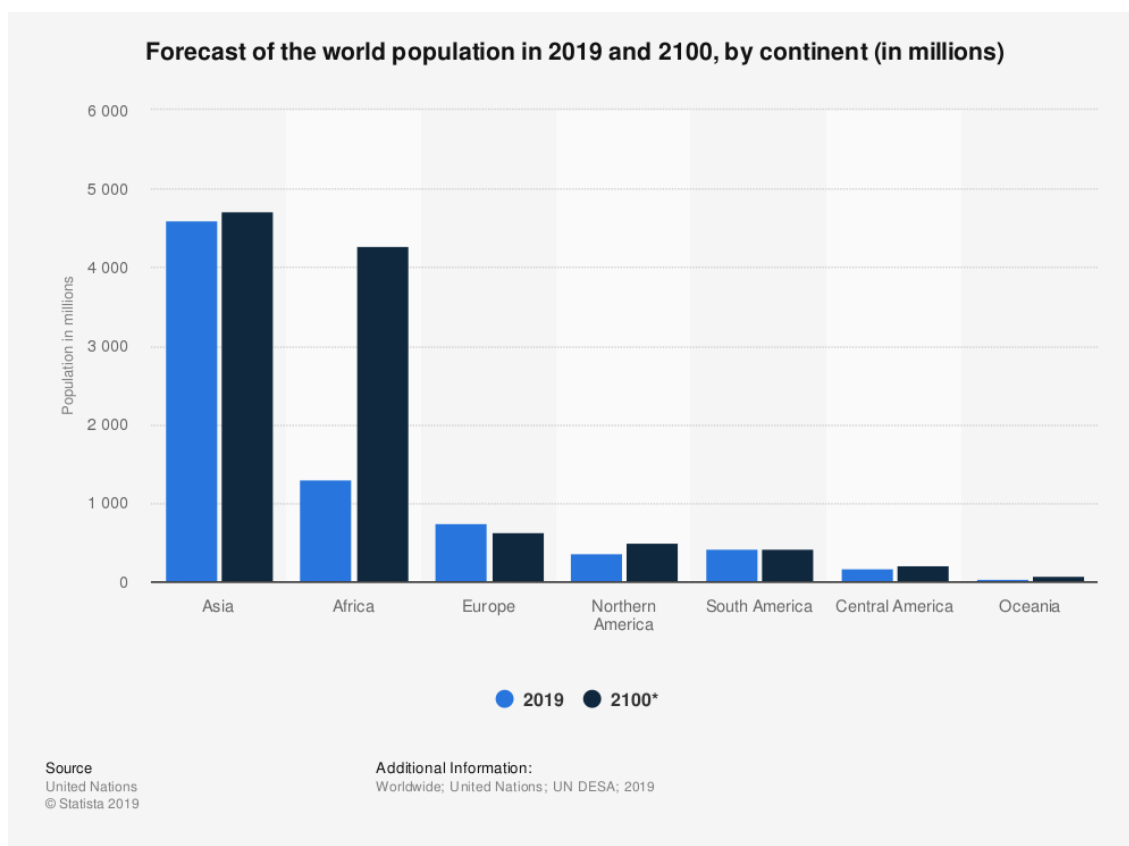
4.2 Rozmístění populace a migrace

Kromě celkové populace je však také důležité její rozmístění. To je nepravidelné a na planetě jsou tak krajinné celky na jedné straně extrémně zalidněné, kde počet obyvatel může způsobovat konflikty (Rwanda), nebo život v chudobě (Haiti). Na straně druhé jsou místa s minimálním zalidněním díky nehostinným podmínkám (Sibiř). O rozmístění populace vypovídá hustota obyvatel na km², která se pak porovnává s procentem obdělávané půdy státu. Příkladem může být Egypt, který má hustotu zalidnění 83 obyvatel na km² (stát s nižší hustotou zalidnění), ale jen 2,5 % obdělávané půdy. Hustota zalidnění v Egyptě na km² obdělávané půdy je tak 3 320 obyvatel na km² (Nováček, 2010).

Tab. 6 Hustota zalidnění porovnávána s procentem obdělávané půdy (Nováček, 2010)

Stát	Počet obyvatel (v milionech)	Rozloha (km ²)	Hustota obyvatel na km ²	Zemědělská půda (v %)	Hustota zalidnění na zemědělskou půdu
Česko	10,6	78 886	134	38	354
Čína	1 412,5	9 596 960	147	15	981
Indie	1 281,9	3 287 590	389	56	696
Německo	82,4	357 023	230	33	699
Rusko	146,5	17 098 246	8,5	8	107
USA	327,7	9 631 214	34	19	179

S nerovnoměrným zastoupením v různých státech světa souvisí i populace na kontinentech. Nejlidnatějším kontinentem je v současné době Asie, která dle předpokladu i přes pomalé tempo růstu bude v čele žebříčku i v roce 2050. Hned za ním se umístí Afrika, která se má dle odhadu se v roce 2050 co se týče populace až zdvojnásobit. Následovat bude Amerika, Evropa a Austrálie (Moldan, 2015).

Obr. 4 Srovnání současné populace s odhadem na rok 2100 na jednotlivých kontinentech (statista, 2019)

Za rozmístění populace je z velké části zodpovědná migrace, tedy trvalá či dočasná změna bydliště. A to migrace mezi státy i mezi venkovem a velkými městy. Mezi státy takto každým rokem migruje až 10 milionů lidí, převážně z rozvojových zemí do těch rozvinutých (Nováček, 2010).

Je několik důvodů migrace – ekonomická, politická, environmentální, etnická, z důvodů války či přelidnění daného území. Velká skupina migrantů odcestuje do zahraničí za prací. To je problém hlavně v chudších státech, kdy absolventi vysokých škol hledají lepší peníze za hranicemi svého státu. Často v USA, kde výzkumná centra mají největší procento absolventů z jiných států (Kuna, 2010).

Jedním z nevyhovujících aspektů migrace jsou ekonomičtí migranti, kteří využívají vyspělých států pro lepší životní podmínky. Tato problematika je upravena řadou dohod a protokolů včetně vízových omezení. V Evropě nastal největší problém během roku 2015, kdy vrcholila migrační krize a EU za celý rok přijala přes 1,25 milionů žádostí o

azyl jak od válečných uprchlíků, tak právě od ekonomických migrantů, kteří se do Evropy chtěli dostat pro zlepšení svého blahobytu (Collier, 2017).

Erazin Kohák (1998) tvrdí, že každý stát zvládne pojmout maximálně 8 % přistěhovalců ze svého počtu obyvatel. Větší množství by znamenalo změnu kultury. Jako příklad se uvádí migrace germánských kmenů a Hunů, která vedla k pádu antického Říma.

Institut pro migrační politiku (MPI z angl. *Migration Policy Institute*) na svých stránkách vydává každoročně mapu, která ukazuje emigraci a imigraci mezi jednotlivými státy. Podle MPI za rok 2017 imigrovalo do ČR nejvíce lidí z Ukrajiny (136 000), dále ze Slovenska (77 000), Vietnamu (58 000), Ruska (31 000) a Polska (21 000). Naopak z ČR emigrovalo do zahraničí nejvíce lidí do Německa (545 000), USA (75 000) a Anglie (52 000). MPI kromě map vydává i odborné zprávy o migraci a šíří informace a myšlenky o migračních trendech (MPI, 2019).

Nelegální migrací pak na mezinárodní úrovni řeší *Mezinárodní organizace pro migraci* (IOM z angl. *International Organization for Migration*), *Mezinárodní organizace práce* (ILO z angl. *International Labour Organization*), *Populační fond OSN* (UNFPA z angl. *United Nations Population Fund*), *Úřad OSN pro drogy a kriminalitu* (UNOCD z angl. *United Nations Office on Drugs and Crime*) a další. O uprchlíky, kteří opouští svou zemi většinou z důvodů válečných konfliktů a jiných nepokojů či před katastrofami přírodního charakteru se stará *Vysoký komisař OSN pro uprchlíky* (UNHCR z angl. *the UN Refugee Agency*). Podle UNHCR bylo v roce 2008 více jak 15 milionů takových uprchlíků po celém světě (Jeníček a Foltýn, 2010).

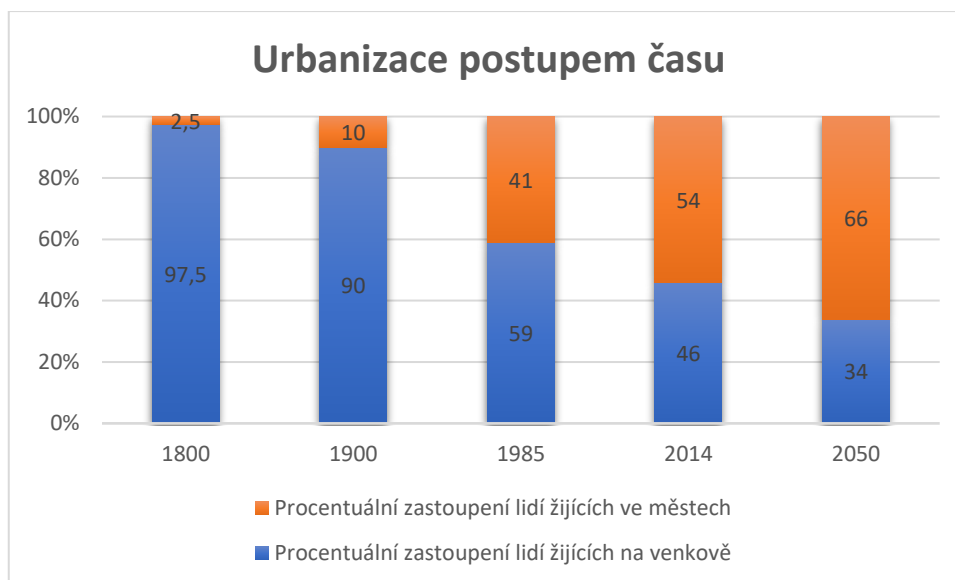
Dalším typem migrace je tzv. vnitřní migrace, tedy migrace uvnitř jednoho státu. U států s nerovnoměrnými rozdíly se pak tvoří na jedné straně přelidněné celky a na straně druhé málo obydlené oblasti. Lidé se uvnitř státu stěhují hlavně za prací. Příkladem může být Itálie, kde se obyvatelé čím dál více stěhují z jihu a ostrovů za prací do průmyslem bohatého severu. Za prací se lidé stěhují také z venkova do měst, čemuž se říká urbanizace. Ta způsobuje prudký růst podílu obyvatel měst oproti venkova a také zvětšování ploch měst (Nováček, 2010).

Počet měst celkově roste. Na začátku 20. století bylo pouhých 17 měst s populací větší než 1 milion a žádné město nepřesahovalo hranici 15 milionů. Dnes je milionových měst už více jak 388 a z toho 18 má více jak 15 milionů obyvatel.

Žebříčku nejlidnatějších měst dominuje hlavní město Japonska Tokio s více jak 30 miliony obyvatel a hustotou zalidnění téměř 50 tisíc obyvatel na čtvereční kilometr (Moldan, 2015).

Graf č. 2 Procento světové populace žijící ve městech (upraveno podle Nováčka, 2010)

Plocha, kterou dnes města zaujímají se udává okolo 2 % souše. Pokud se však připočítá i plocha, kterou města potřebují ke své existenci, číslo bude několikanásobně vyšší. Například Hong Kong se svou rozlohou 1 106 km² využívá podle odhadů plochu dosahující téměř 2,5 milionu km². Kromě rostoucí plochy měst roste i využívání energie, tu města spotřebovávají na 75 %. Podobně je na tom i vypouštění různých emisí do ovzduší. Z environmentálního hlediska jsou to tedy právě města, která se podílí nejvíc na znečištění životního prostředí (Moldan, 2015).

Otázkami ohledně migrace, ale i populace celkově se zabývala *Mezinárodní konference o populaci a rozvoji* z roku 1994 v Káhiře, na které se přijaly 4 cíle. Snížení kojenecké a dětské úmrtnosti, snížení úmrtnosti matek, poskytování základního vzdělání a přístup k antikoncepci. V roce 2004, tedy 10 let po konferenci v Káhiře, vyšla zpráva zaměřující se na problémy, kdy vlády někdy až razantními kroky vyvíjí snahu snížit populaci (viz. Čínská vláda, s. 40) místo, aby investovali do lidského rozvoje (Jeníček a Foltýn, 2010).

Dalšími kroky byla konference UNCED, UNDP i *Druhé světové shromáždění o stárnutí populace*, jehož výsledkem byl Mezinárodní akční plán pro problematiku stárnutí (Jeníček a Foltýn, 2010).

4.3 Zdraví

Jedním z faktorů, proč populace narůstá je menší úmrtnost. Dříve se rodilo více dětí, protože ne každé přežilo. Ale kvůli modernizaci zdravotnictví a lepšímu zemědělství úmrtnost značně klesla. Hlavně v rozvojových zemích však porodnost zůstala stejná, nebo klesá velmi pomalu. V zemích rozvinutých se se snižováním úmrtnosti a prodlužováním průměrné délky života snižovala také porodnost. Populace v rozvinutých zemích se tak do budoucna podle odhadu výrazně nezmění a bude se držet na množství 1,2 miliardy lidí. U 50 nejvíce zaostalých států se zase odhaduje zdvojnásobení populace (Nováček, 2010).

Za růst průměrného věku je odpovědná menší kojenecká (i dětská) úmrtnost způsobená hned několika faktory (stejně tak jako u úmrtnosti dospělých) – moderní zdravotnictví, lepší gramotnost, vhodnější životní styl, kvalita potravin a životní prostředí. Oproti dřívější době ubývají hlavně závažné choroby, na druhou stranu si nemoci dokáží v mnoha případech vytvořit rezistenci vůči lékům. Závažným onemocněním, i když způsobujícím úmrtí jen v 1,4 %, jsou onemocnění duševní. Těmi hlavními jsou poruchy osobnosti, poruchy příjmu potravy, schizofrenie, deprese, bipolární porucha a další. Povážlivým faktorem ohrožujícím zdraví hlavně ve vyspělém světě jsou také zátěže na organismus. Příkladem může být hluk, který ovlivňuje až 30 % obyvatel rozvinutých států světa. Dalším faktorem je světelné znečištění. Během noci osvětlení zabraňuje vzniku melatoninu a způsobuje tak nespavost nebo autismus, ale také je potvrzeno větší množství nádorů. Ve vyspělých zemích se sice stále modernizuje zdravotnictví, na druhou stranu stále více obyvatel postihují civilizační choroby. Ty se též označují jako nemoci z blahobytu a jsou reakcí na život v přepychu. Hlavními indikátory jsou nevhodné stravování, stres, nedostatek pohybu, konzumace chemicky ošetřených potravin, ale také přílišná konzumace alkoholu a cigaret. Odpovědí na takový styl života jsou choroby jako je cukrovka, obezita, deprese, infarkt, syndrom vyhoření, artritida, chronická únava, rakovina a další (Moldan, 2015).

Platí, že čím více je zdravotnictví financované, tím lepší jsou pak výsledky. V ČR jde do zdravotnictví nejvíce peněz ze zdravotních pojišťoven (79 %). Zdravotní pojištění je v Česku povinné a realizátorem jsou právě zdravotní pojišťovny. V ČR je na 29 zdravotních pojišťoven, které financují nemocnice, ambulance, výrobu léků, lázeňské a záchranné služby, ale také kontrolují kvalitu zdravotnických služeb. Do

zdravotnictví taky přispívá veřejný rozpočet (9 %), který slouží pouze jako doplněk peněz a jeho hlavní úloha je přispívat na činnosti se zdravotnictvím blízké, jako jsou věda a výzkum, vzdělávání a další. V neposlední řadě se podílí na přispívání do zdravotnictví v ČR organizace státní správy, jako jsou *Ministerstvo zdravotnictví, Státní ústav pro kontrolu léčiv, Ústav zdravotnických informací a statistik a Státní zdravotnický ústav* (Ochrana a kol., 2010).

Dalším druhem financování jsou přímé výdaje domácností, tedy to, co si každý občan sám zaplatí. Nejčastěji to jsou doplatky za léky i jejich plné částky, zdravotnické pomůcky a nadstandardní služby jako jsou příplatky za televizi v nemocnici, platba u lékaře za různá potvrzení, lázně a mnoho dalšího. Zapomínat by se nemělo ani na financování od nevládních neziskových organizací, mezi které v ČR patří *Červený kříž, Nadační fond Českého rozhlasu Světluška, Centrum Paraple*, charitativní organizace *Naděje, Charita Česká republika* a další. (Ochrana a kol., 2010)

Zajímavým indikátorem v oblasti zdraví je YLL (*Years of Life Lost*), který počítá ztracené roky života, tedy o kolik let by mohl žít člověk déle kdyby nedošlo k příčině úmrtí. Například zranění způsobuje smrt v 10 % případů, ale 15 % YLL. Nemoci infekčního typu mají na svědomí 56 % mrtvých, ale YLL tvoří 31 %, protože infekční onemocnění napadá převážně starší lidi. Jen v zemích EU každý rok předčasně umře na 500 tisíc lidí kvůli znečištěnému ovzduší, v přepočtu na YLL je to 4,5 milionů ztracených let. Environmentální činitele jsou dnes celkově jednou z důležitých rizik ohrožujících zdraví lidí (Moldan, 2015).

Tab. 7 Rizika úmrtí způsobených faktory prostředí za rok 2012 (upraveno podle Moldana, 2015)

Riziko	% Úmrtí		
	Svět	Země s nízkými a středně vysokými příjmy	Země s vysokými příjmy
Vnitřní kouř z tuhých paliv	3,3	3,9	0
Nebezpečná voda, kanalizace a hygiena	3,2	3,8	0,1
Městské znečištění venkovního ovzduší	2	1,9	2,5
Globální změna klimatu	0,2	0,3	0
Celkem	8,7	9,9	2,6

Faktory environmentálního prostředí sice ovlivňují lidské zdraví, ale jen z nevelké části. Mnohem důležitější je způsob života a úroveň zdravotnictví. Všechny tyto faktory mají ale společné nerovnoměrné rozložení. Lidé v zaostalých zemích jsou na tom hůř než lidé v zemích vyspělých, od čeho se také odvíjí různé zastoupení nemocí (Moldan, 2015).

Tab. 8 Porovnání příčin úmrtí v rozvojových a rozvinutých státech za rok 2011 (upraveno podle Moldana, 2015)

Země s nízkými příjmy	Úmrtí (v %)	Země s vysokými příjmy	Úmrtí (v %)
Infekce dolních cest dýchacích	11,3	Ischemická choroba srdeční	15,6
Průjmová onemocnění	8,2	Cévní mozková příhoda	8,7
HIV/AIDS	7,8	Rakovina dýchací soustavy	5,9
Ischemická choroba srdeční	6,1	Alzheimerova choroba	4,1
Malárie	5,2	Infekce dolních cest dýchacích	3,8
Cévní mozková příhoda	4,9	Chronická obstrukční plicní nemoc	3,5
Tuberkulóza	4,3	Rakovina tlustého střeva a konečníku	3,3
Nezralost novorozence	3,2	Diabetes mellitus	2,6
Porodní trauma a asfyxie	2,9	Hypertenze a její následky	2,3
Novorozenecká infekce	2,6	Rakovina prsu	1,9

Dalším faktorem udávající zdravotní stav obyvatel je kvalita potravin a pitné vody. Ta je na Zemi rozložena velmi nerovnoměrně. V důsledku hladovění každým rokem zemře na 6 milionů dětí. Podle OSN se sice od roku 1990 počet hladovějících snížil téměř na polovinu, podvýživou trpí i tak necelých 800 milionů lidí na světě, z toho 96 % v rozvojových zemích světa. S přibývajícím populací je zapotřebí, aby přibyla také zemědělská výroba. To způsobí větší míru geneticky upravených potravin, které jsou závislé na dostatku vody. *Organizace pro výživu a zemědělství* (FAO z angl. *Food and Agriculture Organization*) předpokládá, že se do roku 2030 zvýší spotřeba vody využívaná v zemědělství o 60 %. Už teď je však 70 % sladké vody využíváno na zavlažování zemědělské půdy. Zásoby hlavně podzemních vod tak po celém světě rychle klesají (Nováček, 2010).

Nejvýznamnější mezinárodní organizací zaměřující se na oblast zdravotnictví je *Světová zdravotnická organizace* (WHO z angl. *World Health Organization*), která vznikla v roce 1948. Jejím cílem je podpora zdravotnictví na mezinárodní úrovni a lepší kvalita života. Záměry, které WHO má je omezení úmrtnosti a nemocnosti, podpora

zdravotnictví, aby byla dostupná pro každého, podpora zdravého životního stylu v rámci výživy a sportu, rozvoj efektivního a moderního zdravotnictví a začleňování aspektů zdravotnictví do udržitelného rozvoje. WHO také apeluje na to, že každý stát potřebuje trochu rozdílné potřeby, co se týká zdravotnictví (Čeledová a Čevela, 2010).

WHO vytvořila v rámci lepší péče o zdraví program s názvem *Zdraví pro všechny v 21. století* (zkráceně *Zdraví 21*), který shrnuje kompletní péči o zdraví. Tento program staví na 5 principech. Tím prvním je spravedlnost, která říká, že každý člověk na světě má právo na rovné možnosti péče o své zdraví. Druhým je solidarita, a ta říká, že je důležité pomoci těm, kteří to potřebují, ale možnosti jim brání. Dalším principem je trvalá udržitelnost, která apeluje na to, že zlepšení zdraví současné generace by nemělo ohrozit zdraví budoucích generací. Předposledním principem je vlastní účast, tedy možnost rozhodnout se, jak se svým zdravím naložit. Pátým a posledním principem je pak etika, podle níž by se měly dodržovat morální zásady v oblasti zdravotnictví (Čeledová a Čevela, 2010).

Podle Čeledové a Čevely (2010) kromě WHO působí na mezinárodní úrovni velká řada dalších organizací, ale i programů a úmluv jako je *UNICEF, Program pro vhodné technologie ve zdravotnictví (Program for Appropriate Technology in Health), International AIDS Vaccine Initiative, Medicines for Malaria Venture, Globální aliance pro vývoj léčiv TB (Global Alliance for TB Drug Development), Mezinárodní partnerství pro mikrobicidy (International Partnership for Microbicides), Foundation for Innovative New Diagnostics, Ústav pro zdraví jednoho světa (Institute for One World Health)*.

4.5 Problém války a míru

„Historie používání násilí k prosazování určitých cílů je prakticky stejně dlouhá jako historie lidstva.“ (Brzybohatý, 1999, s. 16).

U problémů týkajících se násilných konfliktů je velký problém krátký časový úsek, během kterého se může rozhodnout o nespočtu lidských životů. Jen za jeden den během útoku na Světové obchodní centrum zemřelo téměř na 3 000 lidí. Počet obětí šel v historii i do desítek milionů. 2. světová válka si vyžádala přes 60 milionů lidských životů. Dnes jsou podle Skokana (2007) největšími problémy týkající se válečných

konfliktů války mezi státy, které se utváří ze dvou hlavních důvodů. Tím prvním důvodem jsou pohraniční boje, které vznikají na hranicích sousedních států. Druhý důvod jsou náboženské a etnické konflikty (Skokan, 2007).

Konflikty regionálního či lokálního charakteru se považují za největší válečné problémy. Boje probíhají na světě od nepaměti a ani rok 2019 není výjimkou. Již od roku 2014 probíhají na východní Ukrajině válečné konflikty, kde na jedné straně bojují proruské separatistické podpora Rusko a na straně druhé je ukrajinská armáda. Vše začalo v březnu roku 2014 při ukrajinské krizi, kdy se tehdejší prezident Viktor Janukovyč rozhodl směřovat Ukrajinu na stranu Ruska. To vyústilo v konflikt mezi proevropským obyvatelstvem, které odmítalo Janukovyčův směr a proruským obyvatelstvem, které jej podporovalo. Následné protesty vyústily k trvalému připojení Krymu k Rusku a do dnes trvající válku na východě Ukrajiny, která už si vyžádala tisíce obětí. Další příklad války, která probíhá i v současnosti je válka v Afghánistánu. Ta začala jako odpověď Spojených států a dalších zemí na teroristické útoky 11. září, ke kterým se přihlásila teroristická organizace Al-Kaida. 18 let trvající válka má na svědomí už více jak 220 tisíc lidských životů. Od prosince 2013 má zase na svém účtu až 400 tisíc obětí mezinárodní občanská válka v Jižním Súdánu, která vypukla jako odpověď za pokus o státní převrat. Mezi další příklady krutosti lidské rasy, které probíhají i v současnosti se dá zařadit ještě Válka v Sýrii, drogová válka v Mexiku, Kašmírský konflikt, Občanská válka v Ugandě a spor mezi Jižní Koreou a KLR (Kučera, 2019).

Za jednoho z hlavních mírových aktérů je považována *Severoatlantická aliance* (NATO z angl. *North Atlantic Treaty Organization*), jež je politicko-vojenské spojení 26 členských států. Kromě ČR je v NATO třeba ještě Anglie, USA, Slovensko, Polsko a další státy. Tyto státy se mimo jiné zavázaly podpisem Severoatlantické smlouvy roku 1949, že v případě útoku na jeden či více členských států musí tomuto státu (těmto státům) pomoci. Každý členský stát má pak jednoho zástupce v Severoatlantické radě, která se schází alespoň jednou týdně za účelem projednání důležitých témat. Co se pak týče vojenské struktury, má NATO jen minimální množství stálé armády. Proto pokud se rozhodne pro vojenský akt, přispívají členské státy vojenskými silami dobrovolně (NATO, 2019).

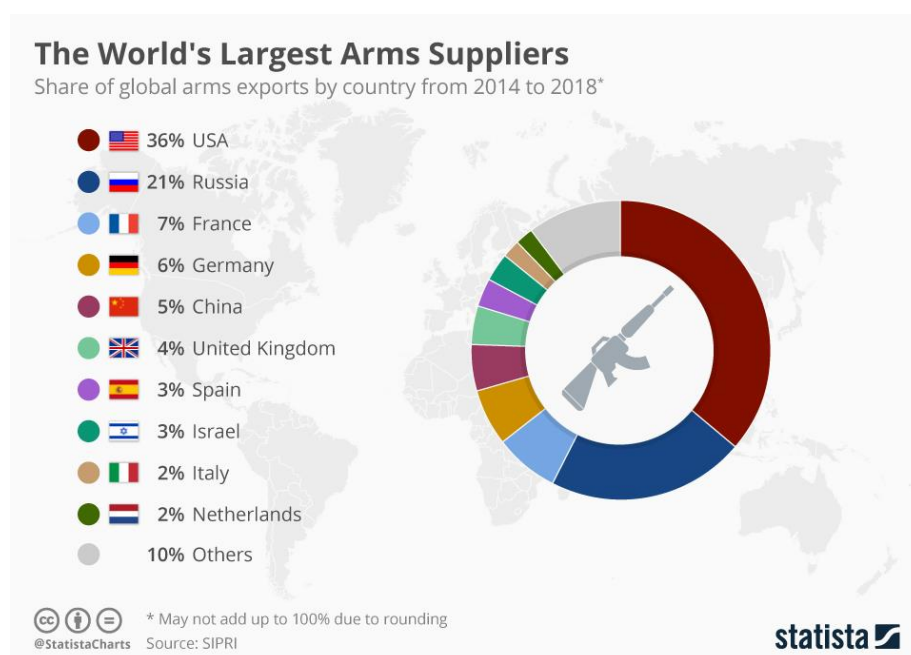
Ozbrojené konflikty jsou tedy i dnes zásadním problémem ve světě. Podle Exnerové a kol. (2008) je výraznou překážkou, co se týče ochrany před ozbrojenými konflikty, kontrola exportu a importu zbraní. Ve světě dokonce existují státy jako je KLR, Kolumbie, nebo Angola, které investují většinu státního rozpočtu právě na vojenské účely. Je též doložena spousta případů kdy rozvinuté země vydělávaly na prodeji zbraní do rozvojových zemí, kde právě probíhaly války či nepokoje. Velká Británie dovážela zbraně během občanské války do Sierra Leone. Čína je hlavním dodavatelem ručních zbraní do ekonomicky nejméně rozvinutých států světa. Výjimkou není ani vývoz zbraní z České republiky (Exnerová a kol., 2018).

Česká republika měla největší export vojenského materiálu v roce 2016 a to za více jak 18 mld. Kč. Nejvíce pak Česko vyváží zbraně na Slovensko a do dalších sousedních zemí, ale také do USA, Vietnamu, nebo Brazílie (MPO, 2018).

Tab. 9 Vývoj exportu vojenského materiálu v ČR (upraveno podle MPO, 2018)

Vývoz vojenského materiálu z ČR v letech 2009 až 2018									
Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Vývoz (v mld. Kč)	4,63	5,48	4,51	6,77	7,43	11,77	15,13	18,24	15,1

Celkově ve světě pak první příčku exportu vojenského materiálu (viz obr. 5) drží Spojené státy.

Obr. 5 Největší vývozci vojenského materiálu ve světě v letech 2014 až 2018 (statista, 2019)

Dnes ještě neexistuje žádná smlouva či dohoda, která by kontrolovala import a export veškerého vojenského materiálu na mezinárodním trhu. Existují ale typy kontrol, které se specializují vždy na určitou kolekci zbraní. Například co se týká zbraní hromadného ničení, kam patří jak jaderné, tak i chemické, nebo biologické zbraně existuje *Úmluva o biologických zbraních (Biological Weapons Convention, 1972)*, *Úmluva o chemických zbraních (Chemical Weapons Convention, 1997)*, *Smlouva o nešíření jaderných zbraní (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, 1970)* a řada dalších. Hlavním aktérem, který dohlíží na tyto a podobné úmluvy je *Rada bezpečnosti OSN* a *Výbor pro odzbrojení a mezinárodní bezpečnost OSN* (OSN (a), 2019).

Problém šíření atomových zbraní je velký sám o sobě. Tento problém řeší Smlouva o nešíření jaderných zbraní, kterou podepsalo 189 zemí a z toho i 5 zemí, které jaderné zbraně vlastní (USA, Čína, Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Francie a Rusko). Státy, které atomové zbraně nevlastní se podpisem smlouvy zavázaly, že se nebudou pokoušet takové zbraně vyrábět či je jakýmkoliv jiným způsobem získat a naopak státy, které už jaderné zbraně vlastní, podpisem přislíbily, že je nebudou používat. Indie, Izrael a Pákistán se však svými podpisy ke smlouvě nepřipojili a v roce 2003 také Severní Korea vypověděla od smlouvy. USA začaly podezřívát Írán z vlastnění jaderných zbraní a uvalili velké sankce, které v roce 2015 donutili Írán uzavřít dohodu o opuštění svého jaderného programu (Skokan, 2007).

Často dochází ke konfliktům (viz válka v Afghánistánu) jako odpověď na teroristické útoky. Ty se považují jako plánované ublížení či hrozba s cílem navodit strach u široké veřejnosti a mají buď náboženský či etnický, politický, nebo ideologický záměr. Ač se o terorismu můžeme dočíst i v Bibli, terorismus, jak jej chápeme dnes začal zhruba v polovině 19. století s příchodem anarchismu u ruského hnutí usilujícího o zrušení heteronomie (Brzybohatý, 1999).

Dnes se jako jeden z nejzávažnějších teroristických činů považuje únos čtyř letadel v USA 11. září 2001. Dvě letadla narazila do Světového obchodního centra v New Yorku, další zasáhlo Pentagon ve Washingtonu a poslední stroj se zřítil v Pensylvánii. Tato tragédie, ke které se přihlásila teroristická organizace *Al-Kaida* si vyžádala téměř 3 tisíce lidských životů (ČTK, 2019).

Tab. 10 Nejhorší teroristické útoky od roku 1985 (upraveno podle ČTK, 2019)

Nejhorší teroristické činy		
Stát	Rok	Počet obětí
USA	2001	2 996
Irák	2007	796
Somálsko	2017	587
Srí Lanka	2019	359
Rusko	2004	334
Irsko	1985	329
Irák	2016	323

Jako reakce na teroristické útoky byla přijata řada úmluv týkajících se teroristických činů. Tím prvním byla *Úmluva o trestných a některých jiných činech spáchaných na palubě letadla (The Convention on Offences and Certain Other Acts Committed on Board Aircraft, 1963)* z Tokia. Za významné kroky se považuje *Mezinárodní smlouva o potlačování teroristických bombových útoků (The Terrorist Bombings Convention, 1997)* z New Yorku a také *Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (The Terrorist Financing Convention, 1999)* také z New Yorku. Podle Skokana (2007) nejvýznamnějším paktem OSN týkající se boje proti terorismu je *Globální strategie boje s terorismem (The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy, 2006)*, kde se všechny členské státy OSN zavázaly k boji proti terorismu na národní, regionální i mezinárodní úrovni. Státy také potvrdili dodržování čtyř hlavních pilířů. Ty říkají, že by státy měli řešit podmínky vedoucí k terorismu, dbát na prevenci boje s terorismem, opatřit zajištění lidských práv na úrovni státu jako předpoklad k potlačení terorismu a posílit úlohu systému OSN (OSN (b), 2019).

Své čtyři pilíře má i EU co se týče strategie boje proti terorismu. Jsou jimi prevence, ochrana, pronásledování a reakce. EU také lpí na tom, že terorismus je velká hrozba, a proto je boj s terorismem jednou z hlavních priorit jak EU, tak i celého světa. Mezi kroky, které EU považuje za zásadní jsou větší kontroly vnějších hranic, zpřísnění kontrol zbraní, předcházení novým formám terorismu a velké tresty za podporu a propagandu terorismu. EU pověřila Gillese de Kerchoveho za protiteroristického koordinátora, jako hlavní osobu, která bude dohlížet, aby EU plnila výše zmíněné kroky a aby nedocházelo k financování terorismu z řad EU (EU (a), 2019).

Co se týká ČR je podle *Ministerstva vnitra* situace z hlediska projevů terorismu klidná. ČR dokonce v roce 2018 obsadila sedmou pozici v žebříčku nejbezpečnějších zemí světa podle *Global Peace Index* (Vision of Humanity, 2019). I přesto má ČR dokument nazvaný *Strategie České republiky pro boj proti terorismu* od roku 2013 jako prevenci před případnou hrozbou. Dále má ČR Národní akční plán boje proti terorismu a Odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra, který se kromě problematiky terorismu věnuje také celé škále možnosti ochrany českých občanů (MVČR, 2019).

4.6 Lidská práva

Podle *Úřadu Vysokého komisaře OSN pro lidská práva* (OHCHR z angl. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*) se lidská práva vážou na všechny osoby bez ohledu na jejich orientaci, barvu pleti, druh vyznání či pohlaví. Všichni máme tedy stejná lidská práva, která se často upravují podle zákonů, úmluv a obecních zásad. Za základní kámen a nejvýznamnější dokument týkající se lidských práv je považována *Všeobecná deklarace lidských práv*, která byla přijata *Valným shromážděním OSN* v prosinci 1948 (OHCHR, 2019).

Data, kdy se lidská práva zapsala do historie jsou podle autorů různá. Někteří považují za první krok Kýrův válec z 6. století jako první text obsahující lidská práva. Velké množství autorů považuje za hlavní vstup lidských práv do dějin *Velkou listinu práv a svobod* (*Magna charta libertatum*) z roku 1215. Ta jako první omezovala činnost panovníků, ale také dávala práva prostému obyvatelstvu. Významným pak bylo právo na ochranu před nelegálním zatčením. Na čem se však autoři často shodují je, že prosazování lidských práv začíná teprve ve 20. století, hlavně pak po 2. světové válce (Donnelly, 2013).

Lidská práva bohužel byla a jsou porušována. Za jedno z nejznámějších porušování lidských práv je považován Holocaust, aneb genocida 2. světové války. Zatýkání nepřátel státu a jejich věznění v koncentračních táborech zbavilo svobody milionů lidí. Vězni se do koncentračních táborů dostali i bez soudních procesů a jejich lidská práva byla i nadále porušována vězněním, mučením a zabíjením. Jednalo se hlavně o porušování práv Židů, Romů, homosexuálů, válečných zločinců i postižených. Lidé umírali v bolestech na vyhladovění, nemoci, mučení, zastřelení a také na otravu v plynových komorách. Celkový počet obětí Holocaustu se odhaduje na více jak 11 milionů. (Darman, 2023)

Jak je zmíněno výše, lidská práva jsou porušována i dnes. Například v Číně. Sice rozvojová země, ale co se týče ekonomických výsledků, předčí i některé státy třetího světa. V Číně nejsou ani dnes tabu koncentrační tábory. Ty slouží jako nápravná zařízení hlavně pro občany s neshodnými názory s čínskou vládou, ale i pro různé menšiny. Čínský režim apeluje na to, že jsou zdejší koncentrační tábory dobrovolné, skutečnost je však podle svědků jiná. Vězni jsou zde proti své vůli a presumpce nevinny neexistuje. Navíc dochází k nedobrovolnému odebrání orgánů, a to i u lidí, kteří jsou stále naživu. Pro čínský režim je to byznys a lidé ochotni zaplatit za transplantaci do Číny jezdí z celého světa. Dokonce zdraví lidé s dobrým životním stylem, kteří žijí podle metody *Falun Gong* (životní styl sebe-kultivace) jsou považováni za hrozbu režimu a jsou tak doslova odchyťováni na orgány. I když je obtížné z Číny získávat informace, není to nemožné a média a různé organizace si začala tohoto problému všimnat, což vyústilo v největší petiční akt světa a podpora Petice za ukončení nedobrovolných transplantací (<https://dafoh.org/petition-to-the-united-nations/>) získala na 3 miliony podpisů a v roce 2018 putovala k Radě OSN pro lidská práva. Ta už začala věc prošetřovat jako zločin genocidy (Fisher, 2019).

Rada OSN pro lidská práva dohlíží na dodržování práv občanů členských zemí OSN. Nahradila *Komisi OSN pro lidská práva*, která v roce 1946 stanovila, že *Všeobecná deklarace lidských práv* je neúplná a slouží spíše jako seznam základních lidských práv. Proto vytvořila dva nové a více propracovanější dokumenty navazující na *Všeobecnou deklaraci lidských práv*. Prvním dokumentem je *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966)* a druhým je *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966)* (Alston, 2012).

Co se týká lidských práv existuje velká škála dalších mezinárodních nástrojů, které slouží ke kontrole nelegálních činností a snaží se jim zabránit. Je to například *Opční protokol k Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením (Optional Protocol to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006)*, *Opční protokol k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 2002)*, *Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii (Optional Protocol to the*

Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography, 2000), Opční protokol k Úmluvě o odstranění diskriminace žen (Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1999), Mezinárodní úmluva o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin (International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, 1990) (OHCHR, 2014).

EU staví lidská práva mezi své priority. Plně podporuje otázku lidských práv a demokracie, a to jak v rámci EU, tak v rámci celého světa. Jak se uvádí na oficiálních internetových stránkách EU má politika lidských práv EU dva cíle. Tím prvním je ochrana obyvatel EU, podpora demokracie a prosazování lidských práv. Druhým cílem je přispět ke zlepšení lidských práv ve světě, a to hlavně pomocí mezinárodních organizací a zemí, které s EU spolupracují. Základním dokumentem, který pak tato práva shrnuje je *Listina základních práv EU (Charter of Fundamental Rights of the European Union)*, která byla vyhlášena v Nice v prosinci 2000 a vztahuje se na členské státy a organizace působící v EU. Listina řeší základní otázky jako je rovnost, solidarita, práva občanů EU, soukromí a svoboda, spravedlnost a zdravotní a sociální péče. V Listině stojí také právo na život a odmítá se trest smrti (EU (b), 2019).

ČR se i jako ostatní státy EU řídí *Listinou základních práv EU*. Podle té je však upraven i český dokument *Listina základních práv a svobod České republiky*. Ta vyjadřuje, na co má občan ČR právo a na co se může od státu domáhat. Listina základních práv a svobod slouží jako základ právního řádu ČR. Listina je složena z 6 hlav a řeší obecná ustanovení, základní lidská práva a svobody, práva národnostních a etnických menšin, hospodářská, sociální a kulturní práva, právo na soudní a jinou ochranu a společná ustanovení (předsednictvo České národní rady, 1992).

ZÁVĚR

Předkládaná bakalářská práce se zabývala problematikou globálních problémů a analýzou možností jejich řešení na mezinárodní úrovni. Zjistit a vypsát ty podstatné znalosti zabývající se řešením globální problematiky bylo náročné kvůli velké kvantitě dat a informací, které se těmito tématy zaobírají. Věřím však, že tento text poslouží k informování a zamyšlení se nad tím, jakou váhu mají globální problémy jak pro nás, tak pro přírodu. Ostatně informovanost je jedním ze zásadních kroků všech programů, kterým není naše planeta lhostejná.

Globální problémy ovlivňují nás všechny. O jejich vážnosti, propojenosti a následcích se píše hned na začátku této práce. Už úvod nezačíná zrovna optimisticky. Hned první odstavec totiž říká, že spíš než uvažovat o možnostech, jak globální problémy odstranit, by bylo lepší snažit se pouze o jejich zmírnění. Některé plány si toho jsou vědomy, jiné zase jako *Cíle udržitelného rozvoje* apelují například na vymýcení chudoby či zajištění možnosti dokončit základní vzdělání pro všechny. O tom, jestli jsou tyto cíle splnitelné lze zatím jen polemizovat.

Tato bakalářská práce dává značný význam udržitelnému rozvoji, tedy rozvoji lidské společnosti tak, aby se uspokojily naše potřeby, ale za předpokladu, že neohrozí uspokojování potřeb budoucích generací. Tímto mottem se řídí prakticky všechny výše zmíněné programy, zprávy a úmluvy, a to od publikace *Tiché jaro* od Rachel Carsonové z roku 1962, která se považuje za první krok k udržitelnému rozvoji, až po třeba strategický rámeček *ČR 2030*, který má plány na další desetiletí dopředu.

Konference či summity na mezinárodní úrovni zaměřující se na udržitelný rozvoj se pak hlavně v poslední době stávají velkou mediální událostí. Účastní se jich hlavní představitelé států a mezinárodních organizací, vědci a další slavné osobnosti, které mají možnost vyjádřit svůj pohled na věc. Výsledkem takových zasedání bývají zpravidla závazné dokumenty, které podporují a různými možnostmi napomáhají k řešení globální problematiky. Kromě všech různých jednání a odborných pohledů na věc, jsme i tak hlavními aktéry udržitelného rozvoje my, lidé. Hlavně prostý lid totiž svým směřováním ovlivní, jakým směrem vývoje se vydáme. Teď se dostáváme opět na začátek této kapitoly, protože bez odborných informací, které jsou lidem podávány, a to ať už v podobě této bakalářské práce, by se vývoj lidského rozvoje mohl vydat špatným směrem.

LITERATURA

Knihy a časopisy

- ALSTON, Phillip. *International Human Rights: The Successor to International Human Rights in Context*. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 9780199578726.
- BITTNER, Michal. *Úvod do udržitelného rozvoje: souvislosti environmentálního pilíře*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. Edice RECETOX. ISBN 978-80-210-6622-9.
- BRZYBOHATÝ, Marian. *Terorismus. I*. Praha: Police History, 1999, 141 s. ISBN 8090267017.
- COLLIER, Paul. *Exodus: jak migrace mění náš svět*. Přeložil Blanka BOBOKOVÁ, přeložil Vincent RICHARDS. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-557-6.
- ČELEDOVÁ, Libuše a Rostislav ČEVELA. *Výchova ke zdraví: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2010, 126 s. ISBN 978-80-247-3213-8.
- ČINČERA, Jan a spol. *Doporučené očekávané výstupy: Environmentální výchova v základním vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011. ISBN 978-80-87000-76-2
- DALY, Herman E. *Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development*. Boston: Beacon Press, 1996, ISBN 9780807047095.
- DARMAN, Peter. *The Holocaust and Life Under Nazi Occupation*. New York: The Rosen Publishing Group, Inc. 2013, 64 s. ISBN 9781448892358.
- DONNELLY, Jack. *Universal human rights in theory and practice*. Third edition. Ithaca: Cornell University Press, 2013, 320 s. ISBN 978-0-8014-7770-6.
- EXNEROVÁ, Věra. *Globální problémy a rozvojová spolupráce: témata, o která se lidé zajímají*. Praha: Člověk v tísni, společnost při ČT, 2005. ISBN 80-86961-00-1.
- GORE, Al. *Nepříjemná pravda: naše planeta v ohrožení - globální oteplování a co s ním můžeme udělat*. Přeložil Jitka FIALOVÁ. Praha: Argo, 2007, 325 s. ISBN 9788072038688.
- HAWKEN, Paul, L. Hunter LOVINS a Amory B. LOVINS. *Přírodní kapitalismus: jak se rodí další průmyslová revoluce*. Přeložil Bohuslav BLAŽEK, přeložil Vojtěch SVOBODA. Praha: Mladá fronta, 2003, 476 s. Myšlenky, sv. 14. ISBN 80-204-1078-3.
- HOKROVÁ, Marie a Sylva TÁBORSKÁ. *Globální problémy a rozvojová spolupráce: témata, o která se lidé zajímají: manuál. 2. aktualizované vyd.* Praha: Člověk v tísni, 2008. 1214 s. ISBN 9788086961552.
- IVANIČKA, Koloman. *Globalistika: poznávanie a riešenie problémov súčasného sveta*. Bratislava: Iura Edition, 2006, 283 s. ISBN 8080780285.

- JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa v ekonomických souvislostech*. Praha: C.H.Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.
- JENÍČEK, Vladimír. *Vyvážený rozvoj: na globální a regionální úrovni*. V Praze: C.H. Beck, 2010, xv, 132 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-195-6.
- JOSHI, Rakesh Mohan. *International Business*. Oxford University Press, New Delhi and New York, 2009. ISBN 0-19-568909-7.
- KOHÁK, Erazim a Igor MÍCHAL. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1998, 203 s. ISBN 808585063X.
- KUNA, Zbyněk. *Demografický a potravinový problém světa*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-80-7357-588-5.
- KUNC, Karel a Ladislav SKOKAN. *Globální problémy: (úvod do geoglobalistiky)*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2000. ISBN 80-7044-235-2.
- MALTHUS, T. R. a Geoffrey GILBERT. *An essay on the principle of population*. Editor Geoffrey GILBERT. Oxford: Oxford University Press, 1993, 172 s. ISBN 0192830961.
- MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1999, 248 s. *Základy sociologie (SLON)*, sv. 6. ISBN 80-85850-61-3.
- MEŽŘICKÝ, Václav. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha: Portál, 2005, 207 s. ISBN 80-7367-003-8.
- MILANOVIĆ, Branko. *Globalization and Inequality*. Cheltenham, UK: An Elgar Research Collection, 2012. ISBN 9781849804523.
- MOLDAN, Bedřich. *Civilizace na planetě Zemi*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018, 179 s. ISBN 978-80-246-3624-5.
- MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Druhé, rozšířené a upravené vydání. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015, 511 s. ISBN 978-80-246-2999-5.
- MOLEK, Pavel. *Právní pojem „pronásledování“ v souvislosti evropského azylového práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 205 s. ISBN 978-80-7400-164-2
- NÁTR, Lubomír. *Příroda, nebo člověk?: služby ekosystémů*. Praha: Karolinum, 2011, 349 s. ISBN 978-80-246-1888-3.
- NOVÁČEK, Pavel a Josef VAVROUŠEK. *Lidské hodnoty a trvale udržitelný způsob života: sborník přednášek*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993, 197 s. ISBN 8070673095.
- NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978-80-244-2514-6.
- OCHRANA, František, Jan PAVEL a Leoš VÍTEK. *Veřejný sektor a veřejné finance: financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada Publishing, c2010, 261 s. Expert. ISBN 978-80-247-3228-2.

ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ a Dalibor JÍLEK. *Mezinárodní humanitární právo*. V Praze: C.H. Beck, 2010, xxiii, 536 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-185-7.

PONTING, Clive. *Zelené dějiny světa: životní prostředí a kolaps velkých civilizací*. Přeložil Jiří HRUBÝ. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018, 476 s. ISBN 978-80-246-2496-9.

QUASCHNING, Volker. *Obnovitelné zdroje energií*. Přeložil Václav BARTOŠ. Praha: Grada, 2010, 296 s. Stavitel. ISBN 978-80-247-3250-3.

RYNDA, Ivan. *Ochrana životního prostředí a udržitelný rozvoj*. Studijní text katedry sociální a kulturní ekologie Univerzity Karlovy v Praze, Praha, 2014.

SKOKAN, Ladislav. *Úvod do geoglobalistiky: sociogeografické aspekty*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2007. ISBN 9788070449257.

STRAŠKRAB, Milan. Přednáška *Společnosti pro trvale udržitelný život*. Praha, 1994. Dostupné z NOVÁČKA, 2010, s. 243

SVATOŠ, Miroslav. *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. Praha: Nakladatelství Grada, 2009, 283 s. ISBN 978-80-247-2708-0

TKADLEC, Emil. *Populační ekologie: struktura, růst a dynamika populací*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3385-1.

TUHÁČEK, Miloš a Jitka JELÍNKOVÁ. *Právo životního prostředí: praktický průvodce*. Praha: Grada, 2015, 279 s. Právo pro každého. ISBN 978-80-247-5464-2.

Internetové zdroje

ČINČERA J. Kulturní globalizace [online] 2011. Dostupné z: <http://www.czechfreepress.cz/zona-kultura/jan-cincera-kulturni-globalizace.html>

ČTK. 7 nejhorších teroristických útoků moderní historie [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/zpravy/94725/7-nejhorsich-teroristicky-ch-utoku-moderni-historie-nedelni-vrazdeni-na-sri-lance-je-na-ctvrtem-miste.html>

DLOUHÁ J. V brazilském Rio de Janeiro skončila konference o udržitelném rozvoji "Budoucnost, kterou chceme" [online]. 2012. Dostupné z: <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/154/160>

ENVIWIKI. Kladné a záporné efekty globalizace [online]. 2019. Dostupné z: https://www.enviwiki.cz/wiki/Kladn%C3%A9_a_z%C3%A1porn%C3%A9_efekty_globalizace

EU (a). Boj EU proti terorismu [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/fight-against-terrorism/>

EU (b). Human rights and democracy [online]. 2019. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/topics/human-rights_cs

- EUROSTAT. Gini coefficient of equivalised disposable income [online]. 2019. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- EXNEROVÁ V., a kol. Globální bezpečnost a rozvoj [online]. 2018. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/globalni-bezpecnost-a-rozvoj>
- FISCHER P. Lidská práva v Číně jsou systematicky porušována – projev v Senátu [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.pavelfischer.cz/10419-pavel-fischer-k-poruvovani-lidskych-prav-v-cine-projev/>
- FORTUNE GLOBAL 500. Fortune 500 Daily & Breaking Business News [online]. 2019. Dostupné z: <https://fortune.com/global500/search/>
- HECZKO S. Světová ekonomika a globální problémy lidstva [online]. 2005. Dostupné z: <https://legacy.blisty.cz/art/26306.html>
- IMF. Globalization: A Brief Overview [online]. 2008. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2008/053008.htm>
- INTERNET LIVE STATS. Number of Internet Users [online]. 2019. Dostupné z: <http://www.internetlivestats.com/internet-users/>
- KOCOUREK A., BEDNÁŘOVÁ P., LABOUTKOVÁ Š. Vazby lidského rozvoje na ekonomickou, sociální a politickou dimenzi globalizace [online]. 2013. Dostupné z: https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/17494/1/2013_2%20Vazby%20lidskeho%20rozvoje%20na%20ekonomickou%20socialni%20a%20politickou%20dimenzi%20globalizace.pdf
- KOSUB T. Zelená ekonomika. [online]. 2016. Dostupné z http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/11/UNEA_zelena_ekonomika_final.pdf
- KUČERA J. Války v současném světě. Sýrie není jediným místem, kde probíhá ozbrojený konflikt [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.ctidoma.cz/zpravodajstvi/valecny-stav-v-soucasnem-svete-syrie-neni-jediny-mistem-kde-probiha-ozbrojeny>
- PŘEDSEDNICTVO ČESKÉ NÁRODNÍ RADY. Listina základních práv a svobod [online]. 1992. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
- MMR. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR – Základní dokumenty [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/Ministerstvo/Regionalni-rozvoj/Informace,-aktuality,-seminare,-pracovni-skupiny/PSUR/Uvodni-informace-o-udrzitelnem-rozvoji/Zakladni-dokumenty>
- MPI. Migration Policy Institute [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.migrationpolicy.org/>
- MPO. Výroční zprávy o kontrole vývozu vojenského materiálu, ručních zbraní pro civilní použití a zboží a technologií dvojího užití v ČR (do roku 2017) [online]. 2018. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/licencni-sprava/o-licencni-sprave/vyrocní-zpravy-o-kontrole-vyvozu-vojenskeho-materialu--rucnich-zbrani-pro-civilni-pouziti-a-zbozi-a-technologiei-dvojího-uziti-v-cr--238933/>

- MVČR. Bezpečnostní hrozby [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-hrozby-337414.aspx>
- MŽP (a). Abecední seznam realizátorů MA21 [online] 2019. Dostupné z: <https://ma21.cenia.cz/cs-cz/p%2599ehledy/p%2599ehledydlerealiz%25a1tor%25af/abecedn%25adseznamrealiz%25a1tor%25af.aspx>
- MŽP (b). ČR 2030 [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.cr2030.cz/strategie/kapitoly>
- NATO. Co je NATO? [online]. 2019. Dostupné z: https://www.nato.int/nato-welcome/index_cz.html
- NOVOTNÝ V. O čínské politice jednoho dítěte, uhlíkové stopě a vědecké zapomnětlivosti [online]. 2019. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/vojtechn-novotny-o-cinske-politice-jednoho-ditete-uhlikove-stope-a-vedecke-zapomnetlivosti>
- OHCHR. Core International Instruments. Document Moved [online]. 2014. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CoreInstruments.aspx>
- OHCHR. What are Human Rights. Document Moved [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/issues/pages/whatarehumanrights.aspx>
- OSN (a). 6 základních orgánů OSN [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.osn.cz/osn/organizacni-struktura/6-zakladnich-organu-osn/>
- OSN (b). UN Global Counter-Terrorism Strategy [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/un-global-counter-terrorism-strategy>
- OSN. Human Development Reports [online]. 2018. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/2018-update>
- OSN. Summit OSN k udržitelnému rozvoji [online]. 2015. Dostupné z: <https://www.osn.cz/summit-osn-k-udrzitelnemu-rozvoji-sveta-new-york-25-27-zari-2015/>
- PROCHÁZKOVÁ D. Principy udržitelného rozvoje [online]. 2012. Dostupné z: <https://docplayer.cz/270578-Principy-udrzitelnego-rozvoje-dana-prochazkova-ceske-budejovice.html>
- SIMON A. (a). The Good Country - About the Good Country Index [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.goodcountry.org/index/about-the-index>
- SIMON A. (b). The Good Country – Results 2019 [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.goodcountry.org/index/results>
- STATISTA. Forecast: world population, by continent 2100 [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/272789/world-population-by-continent/>
- STEJSKAL J. Rio+20: Bezzubá dohoda vyvolala otázky, zda mají obří summity OSN vůbec smysl [online]. 2012. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/rio-20-bezzuba-dohoda-o-udrzitelnem-rozvoji-vyvolala-otazniky-zda-maji-obri-summit-y-osn-vubec-smysl>

SYROVÁTKA M. Jak (ne)měřit kvalitu života. Kritické pohledy na index lidského rozvoje [online]. 2008. Dostupné z:
http://www.development.upol.cz/uploads/dokumenty/Syrovatka_HDI.pdf

VISION OF HUMANITY. Global Peace Index [online]. 2019. Dostupné z:
<http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index/>

ZDROJE OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Navrátil Tadeáš. <https://slideplayer.cz/slide/3650752/>

Obrázek č. 2: Světová banka, převzato z: https://en.wikipedia.org/wiki/Gini_coefficient

Obrázek č. 3: Nováček Pavel. Udržitelný rozvoj, 2010, s. 80

Obrázek č. 4: <https://www.statista.com/chart/17316/share-of-global-arms-exports-by-country/>

SEZNAM ZKRATEK

ČLR	Čínská lidová republika
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
EVVO	Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
FAO	Organizace pro výživu a zemědělství OSN
HDI	Index lidského rozvoje
ICSU	Mezinárodní rada pro vědu
ILO	Mezinárodní organizace práce
IMF	Mezinárodní měnový fond
IOM	Mezinárodní organizace pro migraci
ISO	Mezinárodní organizace pro normalizaci
IUCN	Mezinárodní svaz ochrany přírody
MA21	Místní agenda 21
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí
NATO	Severoatlantická aliance
MEAs	Mnohostranné environmentální úmluvy
MPI	Institut pro migrační politiku
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
SDGs	Cíle udržitelného rozvoje
UNCED	Summit Země
UNDP	Rozvojový program OSN
UNEP	Program OSN pro životní prostředí
UNFPA	Populační fond OSN
UNHCR	Vysoký komisař OSN pro uprchlíky
UNIDO	Organizace OSN pro průmyslový rozvoj
UNOCD	Úřad OSN pro drogy a kriminalitu
UNPD	Odbor OSN pro nákup zboží a služeb
WBCSD	Světová podnikatelská rada pro udržitelný rozvoj
WCED	Světová komise pro životní prostředí a rozvoj
WHO	Světová zdravotnická organizace
WWF	Světový fond na ochranu přírody
YLL	Ztracené roky života